

De homogene regio: garantie voor een effectieve samenwerking?

De homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de invloed hiervan op de bestuurlijke effectiviteit

door

Berend Jan Herman Brinkman

S1860151

b.j.h.brinkman@student.utwente.nl

Ingediend in gedeeltelijke vervulling van de vereisten voor de graad Master of Science, programma Public Administration, Universiteit Twente

31 augustus 2021

Begeleiding:

1. Prof. dr. M.J.G.J.A. Boogers, Innovatie en Regionaal Bestuur
2. dr. P.J. Klok, Beleidsanalyse

Aantal woorden: 11.933

Abstract

Deze masterscriptie richt zich op Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. In deze vergelijkende casestudie wordt onderzocht of de mate van homogeniteit van samenwerkingsverbanden invloed heeft op de mate van bestuurlijke effectiviteit welke voortvloeit uit deze samenwerkingen. De onderzoeksvraag is derhalve als volgt geformuleerd: *“Hoe beïnvloedt de homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden de bestuurlijke effectiviteit van deze samenwerkingsverbanden?”*. Hierbij ligt de nadruk op intergemeentelijke samenwerkingsverbanden die zich geheel of gedeeltelijk bezig houden met economische ontwikkeling, welke de samenwerkingsverbanden als geheel ten goede komen. De homogeniteit bestaat uit verschillende dimensies welke van invloed kunnen zijn op de bestuurlijke effectiviteit. Zo wordt er gefocust op de demografische, politieke, economische en sociale homogeniteit van samenwerkingsverbanden, alsook de homogeniteit wat betreft inwonertal. De homogeniteit van samenwerkingsverbanden wordt vastgesteld aan de hand van de kenmerken van bovengenoemde dimensies van alle deelnemende gemeenten. Door het gebruik van variatiecoëfficiënten wordt uiteindelijk uitgedrukt in hoeverre gemeenten gelijkwaardig zijn, en dus in welke mate een intergemeentelijk samenwerkingsverband homogeen is. De bestuurlijke effectiviteit van samenwerkingsverbanden wordt vastgesteld door middel van economische kenmerken. Zo wordt er in deze studie gekeken naar de procentuele economische groei binnen de werkgebieden van samenwerkingsverbanden. Op basis van de theorie wordt verwacht dat wanneer de mate van homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden toeneemt, de bestuurlijke effectiviteit ook zal toenemen. Door de resultaten van zowel de combinatie van verschillende soorten homogeniteit als de afzonderlijke soorten homogeniteit te vergelijken met de bestuurlijke effectiviteit van de 5 geselecteerde samenwerkingsverbanden, wordt vastgesteld of er relaties aanwezig zijn tussen de variabelen. Een belangrijke uitkomst uit dit onderzoek is dat er geen aanwijzingen zijn voor een relatie tussen de combinatie van alle geïnccludeerde soorten homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit. Een tweede voornaamste conclusie is dat er aanwijzingen zijn voor relaties tussen zowel de homogeniteit op demografisch en economisch vlak en de bestuurlijke effectiviteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Inhoud

Introductie	4
Theorie	5
Literatuuronderzoek.....	5
Theoretisch kader.....	6
Conceptualisatie	8
Methodologie	10
Strategie en ontwerp.....	11
Operationalisering.....	11
Dataverzameling en caseselectie	16
Analyse	17
Metropoolregio Eindhoven	18
Regio Arnhem Nijmegen	19
Regio Twente.....	22
Samenwerking Midden-Limburg	24
Utrecht 10.....	26
Vergelijkende resultaten	28
Conclusie en discussie	34
Literatuur	36
Bijlagen	40
Bijlage 1 - Overzicht COROP-regio's en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden	40

Introductie

Dit onderzoek spitst zich toe op het onderzoeksgebied van het regionaal bestuur. Centraal hierin staan samenwerkingen tussen gemeenten, oftewel intergemeentelijke samenwerkingen. Nederland kent een groot scala aan intergemeentelijke samenwerkingen in vele verschillende vormen, zowel op verplichte als vrijwillige basis. De afgelopen decennia is de interesse naar deze samenwerkingen binnen de academische gemeenschap alsook in het politieke debat flink toegenomen, waarbij onder andere de rol van de regio in Nederland het onderwerp van discussie is. De focus van dit onderzoek ligt op de relatie tussen de homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingen en de bestuurlijke effectiviteit van deze samenwerkingen. De hoofdvraag van het onderzoek is derhalve als volgt geformuleerd: *“Hoe beïnvloedt de homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden de bestuurlijke effectiviteit van deze samenwerkingsverbanden?”* Dit is een causale vraag, met één onafhankelijke en één afhankelijke variabele. De onafhankelijke variabele is de homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingen. De afhankelijke variabele is de bestuurlijke effectiviteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingen. Omdat het niet mogelijk is om deze vraag in één keer te beantwoorden is het van belang om deelvragen te formuleren. Vanuit deze deelvragen kan dan naar de hoofdvraag worden toegewerkt. De deelvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. *Wat is de mate van homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden?*
2. *Wat is de mate van bestuurlijke effectiviteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden?*
3. *Hoe beïnvloedt de homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden de bestuurlijke effectiviteit van deze samenwerkingsverbanden?*

Het onderzoeken van deze relatie zal nieuwe inzichten bieden over het regionale bestuur in Nederland. Wanneer bekend is of en eventueel ook in hoeverre de homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingen van invloed is op de bestuurlijke effectiviteit ervan, kan dit aanknopingspunten bieden voor verder onderzoek. Zo kan er binnen de academische gemeenschap onderzocht worden welke vormen van homogeniteit, welke later worden benoemd, van invloed zijn op bestuurlijke effectiviteit en of homogeniteit van invloed is op andere factoren gerelateerd aan regionaal bestuur. Eventueel kunnen de resultaten van dit onderzoek ook voor andere landen van toepassing zijn waar intergemeentelijke samenwerking plaatsvindt. Voor zowel lokale als regionale bestuurders kunnen de uitkomsten van meerwaarde zijn. Zij kunnen met de nieuwe inzichten bijvoorbeeld hun strategie aanpassen om een hogere bestuurlijke effectiviteit te bewerkstelligen binnen intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Theorie

In dit deel wordt ten eerste ingegaan op relevante literatuur om een overzicht te creëren van de stand van zaken in het onderzoeksveld. Daarna volgt het theoretisch kader waarin de bestaande theorie wordt uitgelicht welke een centrale rol vervult in dit onderzoek. Ten slotte komt de conceptualisatie aan bod, waarbij de meest relevante concepten verder worden toegelicht en afgebakend in de vorm zoals ze in deze studie gebruikt worden.

Literatuuronderzoek

Boogers et al. (2016) hebben reeds onderzoek gedaan naar de democratische kwaliteit en bestuurlijke effectiviteit van het regionale bestuur in Nederland. Daarbij is onder andere getoetst wat de invloed van afzonderlijke intergemeentelijke samenwerkingen is op de deelnemende gemeenten. In deze relatie is vooral van belang in hoeverre intergemeentelijke samenwerkingen het lokale bestuur uithollen of juist aanvullen (Boogers et al., 2016). Verder wordt door Boogers et al. (2016) naar voren gebracht dat de homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de invloed hiervan op de bestuurlijke effectiviteit buiten beschouwing is gelaten in het onderzoek, maar dat het van belang is om hier in de toekomst aandacht aan te besteden.

Onderzoek van Feiock (2007) stelt dat de mate van homogeniteit van vrijwillige intergemeentelijke samenwerkingen van invloed is op de bestuurlijke effectiviteit ervan. Via het ICA, het Institutional Collective Action model, wordt dit naar voren gebracht. Er wordt onder andere een onderscheid gemaakt tussen maatschappelijke en politieke kenmerken. Wat betreft de maatschappij wordt gesteld dat homogeniteit op de gebieden van het demografische, sociale en economische vlak de samenwerking tussen gemeenten positief zal beïnvloeden. Wanneer de belangen en voorkeuren van de verschillende gemeenten meer op één lijn liggen met elkaar zal het makkelijker zijn om tot overeenstemming te komen (Feiock, 2007). Dit ligt in het feit dat de kosten en baten optimaal verdeeld zijn. De kosten zijn zeer laag wanneer men makkelijk tot overeenstemming komt, terwijl de baten hoog zijn door het bereiken van een optimale overeenkomst. Hierdoor wordt er effectief beleid gecreëerd en gerealiseerd. In het kader van politieke kenmerken stelt Feiock (2007) dat gelijkenissen, oftewel homogeniteit, tussen gemeentelijke besturen alsook gekozen volksvertegenwoordigers zorgen voor betere uitwisselingen tussen gemeenten. Dit ligt in het feit dat personen in deze posities geneigd zijn zich te groeperen vanwege gelijkwaardigheden wat betreft normen, waarden en overtuigingen.

In een ander onderzoek hebben Boogers et al. (2015) de homogeniteit van zogenaamde ‘geografische’ COROP-regio’s benaderd in een deelonderzoek. Dit is wederom gedaan in het kader van de effecten van regionaal bestuur op het lokale bestuur. Het ICA-model van Feiock (2007) speelt hierin een prominente rol, aangezien gekeken wordt naar de kosten en baten van regionale samenwerking. Vier COROP-regio’s zijn vergeleken op verschillende vormen van homogeniteit. Hierbij werd gekeken naar homogeniteit in de zin van productieve bevolking, welstand en sociale behoeften en de partijpolitieke signatuur van de gemeenteraden (Boogers et al., 2015).

Een studie van Langendijk et al. (2020) richt zich op Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingen en hoe effectief deze zijn. Daarbij wordt via QCA – een kwalitatieve vergelijkende analyse – gekeken naar factoren welke van invloed zijn op de effectiviteit van de intergemeentelijke samenwerking. De theoretische betekenis van effectiviteit wordt verduidelijkt middels een conceptualisatie van Levelt et al. (2012): “De mate waarin een regio slaagt in het vertalen van zelfbepaalde collectieve belangen in concrete initiatieven door het gebruik van een regionale coöperatieve structuur (Langendijk et al., 2020). Uit de resultaten komt naar voren dat groepshomogeniteit in de zin van het inwonertal van gemeenten in het merendeel van de cases bijdraagt aan de effectiviteit van de samenwerking doordat het oriëntatie op beleidsgebied teweegbrengt (Langendijk et al., 2020).

Uit de bestaande literatuur blijkt dat de homogeniteit tussen gemeenten in samenwerkingsverbanden mede van invloed kan zijn op de effectiviteit ervan. In veel gevallen wordt de ICA-theorie van Feiock (2007) als uitgangspunt genomen om te bepalen of gemeenten samenwerken en hoe deze samenwerking verloopt. De kosten en baten voor de deelnemende gemeenten spelen hierbij een centrale rol wanneer het gaat om samenwerking. De effectiviteit of doeltreffendheid uit zich in de baten, welke hoger dienen te zijn dan de kosten om uiteindelijk alle partijen te overtuigen van collectieve actie. Echter is er tot op heden nog geen bestaand onderzoek dat zich volledig toespitst op de relatie van homogeniteit van afzonderlijke intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de invloed hiervan op de bestuurlijke effectiviteit. Wanneer homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingen aan bod komt is het vaak het geval dat er slechts een bepaalde vorm van homogeniteit wordt getoetst in plaats van een meer complete combinatie van verschillende soorten homogeniteit.

Theoretisch kader

Op basis van het voorgaande literatuuronderzoek is de keuze gemaakt om de ICA-theorie van Feiock (2007) als uitgangspunt te nemen voor deze studie. Zoals reeds beschreven draait het voor gemeenten in het Institutionele Collectieve Actie model om de kosten en baten welke verbonden zijn aan intergemeentelijke

samenwerking. Feiock (2007) legt hierbij de nadruk op de kosten welke worden omschreven als transactiekosten. Volgens de verwachtingen van het ICA-model zal de mate van collectieve actie toenemen wanneer de baten voor de potentiële deelnemers hoog zijn, terwijl de transactiekosten van het onderhandelen, monitoren en handhaven van de overeenkomst laag zijn. In totaal maakt Feiock (2007) onderscheid tussen vijf verschillende soorten transactiekosten, te weten: 1) Informatiekosten; 2) coördinatiekosten; 3) onderhandelingskosten; 4) handhavings- en bewakingskosten en 5) vertegenwoordigingskosten. De baten welke afgewogen worden tegen deze transactiekosten staan in feite gelijk aan de mate waarin de in regionaal verband gestelde doelen (toekomstig) worden gerealiseerd (Boogers et. al, 2015). Verder stelt Feiock (2007) dat de mate van succes van regionaal of intergemeentelijk bestuur afhangt van het soort beleid, de karakteristieken van de gemeenschap, politieke instituties alsook de formele en informele netwerkstructuren waarin de verschillende deelnemers zich bevinden. Twee van de bovengenoemde factoren beïnvloeden de transactiekosten en de baten door de mate van homogeniteit die eraan verbonden is. Zoals reeds in het literatuuronderzoek benoemd zijn dit de maatschappelijke en politiek karakteristieken van gemeenten.

Feiock (2007) maakt onder andere onderscheid tussen maatschappelijke en politieke kenmerken en stelt dat deze uitmaken of er collectieve actie plaatsvindt. Wanneer er op het gebied van de maatschappij tussen gemeenten demografische, sociale en economische homogeniteit is, vergemakkelijkt dit de samenwerking tussen gemeenten, wat gelijk staat aan lagere transactiekosten en hogere baten. Bij het demografische aspect wordt voornamelijk bedoeld op de samenstelling van de bevolking in de zin van etnische achtergrond. Bij het economische aspect moet gedacht worden aan de mate van welstand van de bevolking. Wat betreft het sociale aspect, kan gedacht worden aan de mate waarin er behoefte is aan uitkeringen binnen de gemeenschap. Aangaande politieke kenmerken wordt er bedoeld op homogeniteit in de zin van bestuurders en volksvertegenwoordigers. Oftewel lokale politici van verschillende gemeenten welke dezelfde partij of ideologie prefereren. Op basis van Feiock's theorie worden de demografische, sociale, economische alsook de politieke homogeniteit gerekend tot de soorten homogeniteit welke behoren tot de onafhankelijke variabele 'homogeniteit'.

Op basis van ander bestaand onderzoek wordt daarnaast ook de omvang van gemeenten, wat staat voor het inwonertal, gerekend tot de soorten homogeniteit welke behoren tot de onafhankelijke variabele 'homogeniteit'. In het deelonderzoek welke door Boogers et al. (2015) is uitgevoerd werd er bij het onderzoeken van de bestuurlijke effectiviteit van COROP-gebieden o.a. gekeken naar de soorten homogeniteit van het ICA-model, aangevuld door homogeniteit van het inwonertal. Het is aannemelijk dat homogeniteit naar inwonertal invloed heeft op de doeltreffendheid van beleid, aangezien gemeenten met

meer inwoners vaak meer financiële middelen hebben. Onder andere Boogers et al. (2015) stellen dat er hierom voor gemeenten met meer financiële middelen minder behoefte is om met andere gemeenten samen te werken. Dit ligt in het feit dat zij in veel gevallen voldoende financiële middelen hebben om taken zelf op te pakken en uit te voeren. Dit geldt voornamelijk voor samenwerkingen waar schaalniveau van belang is om op lokaal niveau efficiënter te zijn. Andersom, wanneer het draait om opbrengsten van het samenwerkingsverband als geheel, moeten kleinere gemeenten juist overtuigd worden van de voordelen. Reden hiervoor is dat het aannemelijker is dat deze opbrengsten hoger zullen uitvallen voor de grotere gemeenten binnen het samenwerkingsverband (Klok et al., 2018). Ook de resultaten van het onderzoek van Langendijk et al. (2020) laten zien dat het inwonertal van gemeenten invloed heeft op de totstandkoming en doelgerichtheid van het beleid van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Een kanttekening die gemaakt dient te worden bij de ICA-theorie is dat deze doelt op de totstandkoming alsook de duurzaamheid van intergemeentelijke overeenkomsten. Dit doet het idee geven dat deze theorie enkel van toepassing is in situaties waarin nog geen intergemeentelijke overeenkomst of samenwerking bestaat. In de praktijk is het echter zo dat in veel 'regio's' een intergemeentelijk samenwerkingsverband bestaat waarin constant nieuw beleid wordt gemaakt dan wel herzien op verschillende beleidsvlakken. Op basis hiervan wordt geacht dat ook voor deze situatie het ICA toegepast kan worden. Zo kunnen zich situaties voordoen waarin gemeenten op bepaalde beleidsvlakken makkelijker tot overeenstemming komen dan op andere beleidsvlakken, terwijl alle gemeenten wel deel uit blijven maken van het samenwerkingsverband. Dit is lijn met de theorie van Feiock (2007), welke stelt dat de mate van succes van beleid onder andere afhangt van het soort beleid dat wordt gemaakt.

Conceptualisatie

Zoals uit de reeds geformuleerde hoofd- en deelvragen blijkt, zijn de homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingen de variabelen in dit onderzoek. De homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingen is de onafhankelijke variabele en de bestuurlijke effectiviteit de afhankelijke variabele. Het is van belang om deze variabelen te conceptualiseren en af te bakenen. Hierdoor wordt duidelijk wat er wel en niet wordt bedoeld met deze concepten binnen het onderzoek. Daarnaast wordt ook het begrip intergemeentelijk samenwerkingsverband geconceptualiseerd aangezien dit de analyse eenheid is. Ook hier is het belangrijk om duidelijk te maken wat er binnen dit onderzoek wel en niet wordt verstaan onder een intergemeentelijk samenwerkingsverband en wat de verschillende vormen van samenwerking zijn.

Intergemeentelijk samenwerkingsverband

Een intergemeentelijk samenwerkingsverband wordt in deze studie geconceptualiseerd als een overeenkomst tussen meerdere gemeenten waarin de kosten worden gedeeld om resultaten te behalen en deze vervolgens te verdelen onder de deelnemers (Feiock, 2009). Een intergemeentelijke samenwerking komt tot stand wanneer minstens 2 verschillende gemeenten met elkaar samenwerken. In Nederland komt dit echter vaak voor met meer dan 2 deelnemers en op het zogenaamde 'regionale' niveau. Er wordt dan ook vaak gesproken van 'regionaal bestuur' of 'verlengd lokaal bestuur' (Boogers et al., 2015) wanneer gemeenten een eenheid vormen om samen te werken op specifieke vlakken. Er zijn twee hoofdvormen waarbinnen kan worden samengewerkt. De eerste is de Wgr-vorm. Wgr staat voor Wet Gemeenschappelijke regelingen (Wgr) en regelt dat openbare lichamen samenwerkingen met elkaar kunnen aangaan. In een Wgr-samenwerking zijn er 5 verschillende typen van samenwerking. Dit zijn 1) de regeling zonder meer; 2) de centrumgemeente; 3) een gemeenschappelijk orgaan; 4) de bedrijfsvoeringorganisatie en 5) een openbaar lichaam (Ministerie van Algemene Zaken, 2018). Tot 1 januari 2015 stelde de Wet Gemeenschappelijke Regelingen dat er in Nederland 7 'plusregio's' dienden te zijn, bestaande uit gemeenten gelegen in of nabij de stedelijke gebieden van Amsterdam, Enschede, Rotterdam, Utrecht, Arnhem-Nijmegen, Den Haag en Heerlen. In deze verplichte samenwerkingsverbanden diende er onder andere aandacht besteed te worden aan het beleidsterrein van regionale economische ontwikkeling. De tweede hoofdvorm is een privaatrechtelijke samenwerking. Dit geschiedt in de vorm van een stichting, BV, NV, Coöperatie of overlegplatform (Boogers et al., 2016).

Aangezien in het theoretisch kader wordt uitgegaan vrijwillige samenwerking, wordt dit onderzoek beperkt tot intergemeentelijke samenwerkingsverbanden welke op vrijwillige basis tot stand zijn gekomen. Dit kan in zowel een Wgr-vorm als in een privaatrechtelijke vorm zijn. Daarnaast wordt ervoor gekozen om enkel vrijwillige intergemeentelijke samenwerkingsverbanden te onderzoeken welke zich (onder andere) bezighouden met economische ontwikkeling. Deze samenwerkingsverbanden onderscheiden zich van andere samenwerkingsverbanden doordat deze in mindere mate techno-administratief en apolitiek zijn (Klok et al., 2018). Bij samenwerkingsverbanden welke als doel hebben om economische ontwikkeling te creëren ligt de nadruk vooral op het realiseren van opbrengsten voor de regio of het samenwerkingsverband als geheel, terwijl bij techno-administratieve en apolitieke samenwerkingsverbanden schaalvoordelen een grote rol spelen waardoor er lagere kosten ontstaan op het lokale niveau. Zo kan worden gesteld dat Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden welke zich op economische ontwikkeling richten politieker van aard zijn een duidelijke strategie nodig hebben om opbrengsten te creëren voor het samenwerkingsverband als geheel.

Homogeniteit intergemeentelijk samenwerkingsverband

De homogeniteit van een intergemeentelijke samenwerking staat voor de mate waarin deelnemende gemeenten van een samenwerkingsverband op elkaar lijken. Het draait hierbij om de karakteristieken van de afzonderlijke gemeenten die gezamenlijk een beeld creëren van het samenwerkingsverband als geheel. De homogeniteit van een intergemeentelijk samenwerkingsverband kan uit vele verschillende aspecten bestaan. Het is simpelweg niet mogelijk om deze stuk voor stuk voor te laten komen in een onderzoek. Om deze reden zijn er voor dit onderzoek 5 dimensies van homogeniteit geselecteerd welke gezamenlijk de algemene homogeniteit van een intergemeentelijk samenwerkingsverband vormen. Dit zijn 1) *homogeniteit inwonertal*; 2) *economische homogeniteit*; 3) *politieke homogeniteit*; 4) *sociale homogeniteit* en 5) *demografische homogeniteit*. De dimensies zijn geselecteerd op basis van de ICA-theorie van Feiock (2007) alsmede onderzoek van Boogers et al. (2015) en Langendijk et al. (2020). Deze dimensies vormen gezamenlijk de totale homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingen en worden niet als op zichzelf staande variabele beschouwd. Het deel 'operationalisering' in het hoofdstuk methodologie gaat hier verder op in.

Bestuurlijke effectiviteit intergemeentelijk samenwerkingsverband

Bestuurlijke effectiviteit wordt in dit onderzoek geconceptualiseerd aan de hand van een definitie van Levelt et al. (2012). Zij definiëren bestuurlijke effectiviteit als "De mate waarin een regio slaagt in het vertalen van zelfbepaalde collectieve belangen in concrete initiatieven door het gebruik van een regionale coöperatieve structuur". Wat hier een centrale rol speelt, is dat werkelijke initiatieven en resultaten worden behaald door samenwerkingen tussen gemeenten. Met andere woorden staat dit voor de mate waarin intergemeentelijke samenwerkingsverbanden effectief en dus doeltreffend zijn in hun beleid (Boogers et al., 2015). Daarnaast richt de bestuurlijke effectiviteit - zoals hierboven beschreven - zich in dit onderzoek enkel tot economische ontwikkeling. De focus ligt hierbij op het niveau van het intergemeentelijk samenwerkingsverband als geheel en niet op lokale resultaten. Dit is lijn met het feit dat de analyse eenheid van dit onderzoek afzonderlijke intergemeentelijke samenwerkingsverbanden betreft en niet de afzonderlijke gemeenten die hiertoe behoren.

Methodologie

In dit hoofdstuk wordt eerst een uitwerking gemaakt van de strategie en het ontwerp. Daaropvolgend wordt ingegaan op de cases en hoe deze geselecteerd zijn. Vervolgens komt de operationalisering van de variabelen aan bod, gevolgd door de datacollectie en methoden.

Strategie en ontwerp

Het onderzoek naar de homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingen en de bestuurlijke effectiviteit hiervan focust zich op de relatie tussen deze twee variabelen. De homogeniteit is hierbij de onafhankelijke variabele en de bestuurlijke effectiviteit de afhankelijke variabele. De analyse eenheden zijn afzonderlijke samenwerkingsverbanden welke bestaan uit de betreffende deelnemende gemeenten. Aan de hand van de deelvragen wordt eerst vastgesteld wat de homogeniteit van de samenwerkingsverbanden is, alsook wat de bestuurlijke effectiviteit is. Hierna wordt overgegaan tot de hoofdvraag welke zich richt op de relatie tussen de beide variabelen. De intergemeentelijke samenwerkingen welke in deze studie zijn geanalyseerd richten zich volledig of deels op economische ontwikkeling welke de samenwerkingsverbanden als geheel ten goede komt. Lokale opbrengsten spelen hierin geen rol. Daarnaast dienen deze samenwerkingsverbanden ook vrijwillig tot stand gekomen te zijn en gelegen te zijn in Nederland.

Dit onderzoek is cross-sectioneel aangezien alle data is verzameld op één moment in de tijd. Om de metingen van de variabelen zo nauwkeurig mogelijk uit te voeren, is het belang om samenwerkingsverbanden te onderzoeken welke in hun werkgebied zoveel mogelijk overeenkomen met COROP-gebieden. Deze noodzaak vloeit voort uit het feit dat de data over regionale economische ontwikkeling het meest volledig is op dit niveau. Om tot een antwoord te komen op de causale hoofdvraag worden de geselecteerde cases van dit onderzoek met elkaar vergeleken in de analyse. Hier wordt naar voren gebracht of een verschil in de mate homogeniteit van samenwerkingsverbanden ook een verandering teweegbrengt bij de mate van bestuurlijke effectiviteit. Dit maakt dat deze studie een vergelijkende casestudie is. In het onderzoek van Boogers et al. (2015) worden ongeveer 30 samenwerkingsverbanden in kaart gebracht welke zich toespitsen op regionale economische ontwikkeling. Gezien de vaak lichte vorm van samenwerking op dit gebied, is het mogelijk dat dit aantal inmiddels veranderd is. Echter is de verwachting dat het werkelijke aantal ongeveer rond de 30 samenwerkingsverbanden zal blijven.

Operationalisering

Homogeniteit intergemeentelijk samenwerkingsverband

De onafhankelijke variabele in dit onderzoek is 'homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden'. Hier wordt de mate van homogeniteit van de geselecteerde samenwerkingsverbanden vastgesteld. Dit wordt gedaan door aan de hand van verschillende dimensies

van homogeniteit te bepalen in hoeverre gemeenten die tot een samenwerkingsverband behoren gelijkwaardig zijn. Deze dimensies van homogeniteit zijn 1) homogeniteit inwonertal; 2) economische homogeniteit; 3) politieke homogeniteit; 4) sociale homogeniteit en 5) demografische homogeniteit.

In dit deel zal worden toegelicht wat de indicatoren zijn voor de verschillende dimensies van homogeniteit. Deze indicatoren worden gemeten bij elke gemeente die deel uitmaakt van een afzonderlijk samenwerkingsverband. Bij 'homogeniteit inwonertal' is de indicator het aantal inwoners dat woonachtig is in een gemeente. Bij 'economische homogeniteit' wordt gekeken naar de financiële toestand van de bevolking van een gemeente. De indicator hiervoor is het gemiddelde inkomen per inwoner in euro's. Bij 'politieke homogeniteit' is de indicator het aantal uitgebrachte stemmen per 1000 inwoners dat in een gemeente is uitgebracht op de grootste partij binnen het werkgebied van het samenwerkingsverband. Hierbij dient vermeld te worden dat vooraf voor elk samenwerkingsverband wordt bepaald welke partij de grootste is wat betreft het totale aantal stemmen. Lokale politieke partijen worden niet uitgesloten in dit onderzoek, maar vallen allen onder de categorie 'lokale partij'. Dit houdt in dat ze gezien worden als één partij. Wanneer op het niveau van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden blijkt dat lokale politieke partijen (gezamenlijk) de grootste zijn, wordt de homogeniteit van het samenwerkingsverband vastgesteld door van elke gemeente het aantal uitgebrachte stemmen op lokale groeperingen te nemen. Bij 'sociale homogeniteit' ligt de focus op het aandeel van de bevolking van een gemeente dat een uitkering ontvangt. Hier wordt het aantal uitkeringsontvangers met een WW-, AO-, of bijstandsuitkering per 1000 inwoners gebruikt als indicator. Bij de dimensie 'demografische homogeniteit' ligt de focus op de etnische achtergrond van inwoners. De indicator welke hier wordt gebruikt is het aantal inwoners van een gemeente met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners. Voor alle dimensies, met uitzondering van de homogeniteit naar inwonertal en economische homogeniteit, wordt gebruik gemaakt van aantallen per 1000 inwoners. Bij homogeniteit naar inwonertal en economische homogeniteit is het nodig om gemeenten te vergelijken met absolute getallen. Bij de overige dimensies is dit niet mogelijk vanwege de verschillen wat betreft inwonersaantallen van gemeenten. Daarom wordt bij de overige dimensies gekeken naar de aantallen per 1000 inwoners om te kunnen vergelijken.

Wanneer de waarden van de indicatoren voor alle deelnemende gemeenten bekend zijn, kan worden overgegaan tot het vaststellen van de homogeniteitsscore van een samenwerkingsverband. Dit wordt gedaan door voor elke dimensie van homogeniteit een variatiecoëfficiënt te bepalen en vervolgens het gemiddelde te berekenen van de 5 variatiecoëfficiënten. Dit proces gaat als volgt; Ten eerste wordt voor elk samenwerkingsverband vastgesteld wat per homogeniteitsdimensie de gemiddelde waarde is met de bijbehorende standaardafwijking. Vervolgens wordt voor elke homogeniteitsdimensie de

standaardafwijking gedeeld door het gemiddelde. De waarde die hieruit komt is de variatiecoëfficiënt, welke in de regel tussen 0 en 1 ligt. Vervolgens wordt van de 5 verschillende variatiecoëfficiënten het gemiddelde genomen, waarna dit getal wordt vermenigvuldigd met 100%. Dit percentage drukt de totale homogeniteit of homogeniteit van afzonderlijke dimensies van een intergemeentelijk samenwerkingsverband uit. De waarden welke gebruikt worden voor de indicatoren zijn allemaal van het ratio meetniveau. Een gevolg hiervan is dat er een natuurlijk nulpunt bestaat en dat de verschillen tussen de waarden duidelijk kunnen worden uitgelicht. De variatiecoëfficiënt wordt in de statistiek toegepast als 'relatieve spreidingsmaat'. In deze studie houdt dit in dat over de gehele populatie, oftewel alle gemeenten van een samenwerkingsverband, wordt gemeten wat de spreiding is van alle waarden ten opzichte van de gemiddelde waarde van het samenwerkingsverband. Hoe korter de variatiecoëfficiënt bij 0% ligt, hoe homogener een samenwerkingsverband is. Daarnaast dient benoemd te worden dat de variatiecoëfficiënt boven de 1 of 100% uit kan komen. In dat geval is de waarde van de standaarddeviatie van een populatie groter dan de waarde van het gemiddelde. Wanneer de standaarddeviatie groter is dan het gemiddelde, betekent dit al op voorhand dat de waarden van een populatie betrekkelijk ver afwijken van het gemiddelde ervan. Met een variatiecoëfficiënt van boven de 1 of 100% kan dus worden gesteld dat de waarden van een populatie in zeer grote mate ongelijkwaardig zijn.

Bestuurlijke effectiviteit intergemeentelijk samenwerkingsverband

De bestuurlijke effectiviteit van een intergemeentelijk samenwerkingsverband bekleedt de functie van afhankelijke variabele. In dit onderzoek is het geconceptualiseerd als de mate waarin een regio slaagt in het vertalen van zelfbepaalde collectieve belangen in concrete initiatieven door het gebruik van een regionale coöperatieve structuur (Levelt et al., 2012). Om dit te kunnen meten, is het van belang om te achterhalen wat de beleidsdoelstellingen van de geselecteerde intergemeentelijke samenwerkingsverbanden zijn. Het is echter al vaak gebleken dat het moeilijk is om concrete initiatieven en hieraan gekoppelde beleidsresultaten te achterhalen (Boogers, 2015). Zoals reeds benoemd ligt de focus van deze studie op vrijwillige intergemeentelijke samenwerkingsverbanden welke zich geheel of gedeeltelijk focussen op economische ontwikkeling. Op grond hiervan wordt ervoor gekozen om een meer concrete en algemene indicator te gebruiken welke de mogelijkheid tot vergelijken tussen samenwerkingsverbanden verbetert. Op basis van deze overweging is besloten om als indicator de economische groei per COROP-regio te gebruiken als proxy voor het vaststellen van de bestuurlijke effectiviteit van samenwerkingsverbanden. Dit is een indicator met een ratio meetniveau, wat inhoudt dat er een natuurlijk nulpunt bestaat en dat verschillen tussen waarden duidelijk aan te geven zijn. Omdat het moeilijk vast te stellen is op gemeentelijk niveau, bestaat er geen data van economische groei op dit

niveau. Voor zover bekend, bestaat hiervan enkel data op het regionale COROP-regio niveau. Daarom wordt ervoor gekozen bij alle geselecteerde samenwerkingsverbanden de economische groei van de COROP-regio te nemen waarin het merendeel van deelnemende gemeenten is gelegen. De economische groei van COROP-regio's wordt uitgedrukt in de procentuele verandering van het BBP in het meetjaar ten opzichte van het voorgaande jaar.

Variabele	Dimensie	Indicator voor deelnemende gemeenten	Jaar
Homogeniteit	Inwonertal	Aantal inwoners (CBS Statline, 2021a)	2018
	Economie	Gemiddelde inkomen per inwoner in euro's (CBS, 2018)	2018
	Politiek	Aantal uitgebrachte stemmen grootste partij samenwerkingsverband (Databank verkiezingsuitslagen)	2018
	Sociaal	Aantal uitkeringsontvangers WW, AO, bijstand (CBS Statline, 2020b)	2018
	Demografie	Aantal inwoners met niet-Westerse migratieachtergrond (CBS Statline, 2020a)	2018
Variabele	Dimensie	Indicator voor samenwerkingsverband	Jaar
Bestuurlijke effectiviteit	Economische ontwikkeling	Economische groei COROP-regio in procenten (CBS Statline, 2021b)	2018

TABEL 1. DIMENSIES EN INDICATOREN VAN HOMOGENITEIT EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT.

Validiteit en betrouwbaarheid

In dit deel worden de validiteit en betrouwbaarheid van de operationalisering van beide variabelen benaderd en toegelicht. Bij de homogeniteit variabele wordt er gekeken naar 5 soorten homogeniteit, welke volgens bestaand onderzoek (Boogers et al., 2015; Feiock, 2007; Langendijk et al., 2020) van belang zijn wanneer het gaat om effecten van homogeniteit op bestuurlijke effectiviteit. Over de validiteit van deze operationalisering zou gesteld kunnen worden dat voor elke dimensie van homogeniteit meerdere indicatoren moeten worden gebruikt wanneer dit mogelijk is. Er is in dit geval echter gekozen om elke dimensie van homogeniteit te meten aan de hand van één indicator welke als relatief algemeen kan worden beschouwd in het karakteriseren van een dimensie. Hier staat tegenover dat homogeniteit als geheel wordt vastgesteld door vijf dimensies, wat de inhoudsvaliditeit ten goede komt. Aangezien het thema homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit relatief nieuw is binnen dit onderzoeksveld, dient ook in acht te worden genomen dat er nog niet veel bestaand onderzoek is dat zich volledig toespitst op homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit, en dat deze studie eerder verkennend is. Daarnaast wordt de homogeniteit variabele gemeten aan de hand van waarden met een ratio meetniveau, welke als zeer objectief kunnen worden beschouwd en een afspiegeling van de werkelijkheid geven. Ook dit komt de

inhoudsvaliditeit ten goede. De bestuurlijke effectiviteit variabele wordt geoperationaliseerd aan de hand van de economische groei per COROP-regio. In het beginstadium van dit onderzoek werd overwogen daarnaast ook gebruik te maken van interviews onder gemeentesecretarissen. Het voordeel van het gebruiken van een indicator welke louter cijfers meet van economische ontwikkeling is dat deze zeer objectief is en een duidelijk beeld schetst van de realiteit. Wanneer interviews worden gebruikt om de bestuurlijke effectiviteit te meten bestaat er meer subjectiviteit. Dit aangezien de variabele gemeten wordt aan de hand van percepties van individuen. Hier tegenover staat dat gemeentesecretarissen zich frequent bezighouden met het samenwerkingsverband waar hun gemeente deel van uitmaakt. Daarom kan worden verwacht dat dit bronnen zijn welke de meeste inhoudelijke kennis hebben van ontwikkelingen binnen het samenwerkingsverband. In deze zin zijn interviews dus wel vrij betrouwbaar. Echter, gezien de geringe beschikbare tijd en het grote aantal gemeenten dat deel uitmaakt van de geselecteerde cases, is de keuze gemaakt om in dit onderzoek enkel gebruik te maken van een volledig objectieve indicator welke een beeld geeft van de economische ontwikkeling van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Het kan voorkomen dat de gebiedsindelingen van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en COROP-regio's niet volledig overeenkomen wat betreft de gemeenten welke er deel van uitmaken. Dit komt de inhoudsvaliditeit niet ten goede. Een eerste oplossing hiervoor is om COROP-regio's te selecteren waarin simpelweg het merendeel van de deelnemende gemeenten van een samenwerkingsverband gelegen is. Hierdoor kan er echter een beeld van een samenwerkingsverband worden ontwikkeld welke niet valide is. Een tweede oplossing is om op voorhand cases te selecteren waarvan het werkgebied zo veel mogelijk overeenkomt met de bovengenoemde COROP-regio's. Hierdoor wordt de bestuurlijke effectiviteit van een samenwerkingsverband zo nauwkeurig en volledig mogelijk gemeten. Om de validiteit zo veel mogelijk te waarborgen, is besloten op voorhand samenwerkingsverbanden te selecteren welke bij voorkeur volledig of zo volledig mogelijk overeenkomen met COROP-regio's. Wat betreft de betrouwbaarheid van de metingen kan worden gesteld dat deze relatief betrouwbaar zijn. Op basis van de objectieve gegevens, welke allen uit cijfers van het ratio meetniveau bestaan, zullen telkens dezelfde resultaten naar voren komen uit dit onderzoek. Vanwege het feit dat de metingen volledig gebaseerd zijn op kwantitatieve gegevens, bestaat er ook minder kans dat gegevens anders geïnterpreteerd worden zoals bij volledig kwalitatief onderzoek kan voorkomen. Omdat het een cross-sectioneel onderzoek betreft is alle data verzameld op één moment in de tijd en geven de resultaten enkel een beeld weer van het moment waarop het onderzoek is uitgevoerd.

Dataverzameling en caseselectie

Alle benodigde data voor dit onderzoek is verzameld via het internet. Voor alle dimensies van de homogeniteit alsook de bestuurlijke effectiviteit is secundaire data verzameld van bronnen welke doorgaans als betrouwbaar worden beschouwd. Dit zijn het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Kiesraad. Voor de dimensies van homogeniteit op het gebied van inwonertal, economie, sociaal en demografie zijn datasets gebruikt van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS Statline 2021a; CBS, 2018; CBS Statline, 2020b; CBS statline, 2020a). Voor de politieke dimensie van homogeniteit is gebruikt gemaakt van een dataset van de Kiesraad met uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen (Databank verkiezingsuitslagen, z.d.). De data voor het bepalen van de bestuurlijke effectiviteit van samenwerkingsverbanden is verzameld via een dataset van het CBS waarin de economische groei per COROP-regio beschikbaar is gesteld (CBS Statline, 2021b). Alle bovengenoemde verzamelde data zijn gebaseerd op het jaar 2018. Om te bepalen op welke basis de geselecteerde samenwerkingsverbanden tot stand zijn gekomen, alsook of deze samenwerkingsverbanden zich bezighouden met economische ontwikkeling, is gebruik gemaakt van beleidsdocumenten welke dit beschrijven. Hierbij is er vanzelfsprekend op gelet dat dit documenten betreft welke voor het jaar 2018 zijn gepubliceerd.

De samenwerkingsverbanden welke geselecteerd zijn voor dit onderzoek zijn de Regio Arnhem Nijmegen, Metropoolregio Eindhoven, Regio Twente, Samenwerking Midden-Limburg en Utrecht 10. In tabel 2 zijn deze weergegeven met de bijbehorende COROP-regio's (CBS, 2019). Elk van de geselecteerde samenwerkingsverbanden is een voormalige bij wet vastgelegde Wgr-plusregio. Deze hadden de taak zich onder andere met economische ontwikkeling bezig te houden, maar zijn vanaf 2015 opgeheven. Zoals in de analyse zal blijken hebben deze samenwerkingsverbanden echter besloten om de samenwerking voort te zetten op vrijwillige basis en zich daarbij ook met economische ontwikkeling bezig te houden. Dit is een van de gronden waarom juist deze samenwerkingsverbanden zijn geselecteerd. Daarnaast komen deze samenwerkingsverbanden ook zeer nauw of volledig overeen met de geselecteerde COROP-regio's wat betreft gemeenten. Enkel bij Utrecht 10 en de COROP-regio Utrecht zijn er opmerkelijke verschillen. Voor een overzicht van de geselecteerde samenwerkingsverbanden en COROP-regio's, zie bijlage 1.

Intergemeentelijk Samenwerkingsverband	COROP-regio
Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen	Arnhem/Nijmegen
Metropoolregio Eindhoven	Zuidoost-Noord-Brabant
Regio Twente	Twente
Samenwerking Midden-Limburg	Midden-Limburg
Utrecht 10	Utrecht

TABEL 2. GESELECTEERDE INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKINGSVERBANDEN EN BIJBEHORENDE COROP-REGIO'S

Analyse

In dit hoofdstuk wordt elk intergemeentelijk samenwerkingsverband afzonderlijk geanalyseerd. Ten eerste wordt vastgesteld op welke basis de geselecteerde intergemeentelijke samenwerkingsverbanden tot stand zijn gekomen en of deze zich geheel of ten dele bezighouden met regionale economische ontwikkeling. Dit wordt gedaan aan de hand van beleidsdocumenten van de betreffende samenwerkingsverbanden. Verder worden de algemene karakteristieken van elk samenwerkingsverband kort toegelicht. Hierbij moet gedacht worden aan geografische ligging, de sector(en) waarin de samenwerkingsverbanden zich als 'sterk' identificeren alsook de bijbehorende COROP-regio waarmee uiteindelijk de bestuurlijke effectiviteit wordt vastgesteld.

Vervolgens wordt overgegaan tot het beantwoorden van de beschrijvende deelvragen. Hier wordt de mate van homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit per geselecteerd samenwerkingsverband vastgesteld. In het deel 'vergelijkende resultaten' wordt overgegaan tot het in beeld brengen van mogelijke effecten van homogeniteit op de bestuurlijke effectiviteit. Om vast te stellen of er een relatie bestaat tussen de homogeniteit van intergemeentelijk samenwerkingsverbanden en de bestuurlijke effectiviteit ervan, worden de kwantitatieve gegevens van de beide variabelen van alle geselecteerde samenwerkingsverbanden met elkaar vergeleken. Hieruit kan vervolgens worden geconcludeerd of er – in de context van dit onderzoek – een relatie bestaat tussen de mate van homogeniteit van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en de mate van bestuurlijke effectiviteit van deze samenwerkingsverbanden. De mogelijke effecten komen tot uiting wanneer blijkt dat een verandering in de mate van homogeniteit van een intergemeentelijk samenwerkingsverband ook een verandering in de mate van de bestuurlijke effectiviteit teweegbrengt. Op basis van de ICA-theorie van Feiock (2017) wordt verwacht dat wanneer de mate van homogeniteit toeneemt, de mate bestuurlijke effectiviteit ook toeneemt. In het geval van een stijging van de homogeniteit uit zich dit in een lagere homogeniteitscore. Dit ligt in het feit dat er gebruikt wordt gemaakt van variatiecoëfficiënten, waarbij een lagere score staat voor minder spreiding tussen de waarden en dus meer homogeniteit. Een stijging van de bestuurlijke effectiviteit uit zich op haar beurt in een procentuele stijging van de economische groei.

De beide variabelen worden echter niet enkel als geheel met elkaar vergeleken. Zo is het ook interessant en van belang om in de vergelijkende resultaten te achterhalen of specifieke dimensies van homogeniteit mogelijk een kleinere of grotere invloed hebben op de bestuurlijke effectiviteit. Daarom wordt naast een vergelijking van de variabelen als geheel ook een vergelijking gemaakt van de afzonderlijke dimensies van homogeniteit tegenover de bestuurlijke effectiviteit van elk samenwerkingsverband.

Metropoolregio Eindhoven

Algemeen

De Metropoolregio Eindhoven is een intergemeentelijk samenwerkingsverband gelegen in de provincie Noord-Brabant. In totaal omvat het samenwerkingsverband 21 gemeenten. De Metropoolregio Eindhoven is vrijwillig opgericht in 2015 op basis van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen (2021) in de vorm van een openbaar lichaam (Metropoolregio Eindhoven, 2017). Dit heeft plaatsgevonden nadat de voormalige Wgr-plusregio's werden afgeschaft vanaf 2015. In het document behorende tot de officiële oprichting van het samenwerkingsverband (Metropoolregio Eindhoven, 2017) wordt duidelijk aangegeven dat economische ontwikkeling een speerpunt is. Zo wordt er gesteld dat de vernieuwde samenwerking als doel heeft om haar internationale concurrentiepositie te behouden en verstevigen, door middel van het organiseren van slagvaardige en efficiënte samenwerking op onder andere het thema economie. In de Regionale Agenda 2015-2018 (Metropoolregio Eindhoven, 2015) identificeert de regio zich als sterke speler op het gebied van hightech, agrarische sector en agrofood, automotieve alsook de maakindustrie. De Metropoolregio Eindhoven komt vrijwel volledig overeen met de COROP-regio Zuidoost-Noord-Brabant. Enkel de gemeente Gerwen en Nederwetten maakt deel uit van deze COROP-regio en niet van het intergemeentelijke samenwerkingsverband.

Homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit

Wat betreft het inwonertal zijn er betrekkelijk veel gemeenten met een inwonertal onder de 50.000. Enkel bij de gemeenten Helmond en Eindhoven is dit hoger, met inwonertallen van grofweg 91.000 en 229.000. De variatiecoëfficiënt voor het inwonertal komt uit op 126%, wat inhoudt dat de homogeniteit zeer laag is voor deze dimensie. Dit is een extreem hoge waarde gezien het feit dat een variatiecoëfficiënt in de regel tussen de 0% en 100% ligt. Op de dimensie van economie kan worden geconstateerd dat de waarden van het gemiddelde inkomen per inwoner in euro's van alle gemeenten liggen tussen de 24.000 en 33.000 euro. Hierbij is de homogeniteitsscore 8%, wat inhoudt dat er een hoge mate van homogeniteit is en de gemeenten dus in grote mate gelijkwaardig zijn op dit gebied. Bij de dimensie demografie is de homogeniteitsscore 82%. Dit staat voor een lage mate van homogeniteit. Wat opvalt bij de demografische waarden is dat vrijwel alle gemeenten variëren van 25 tot 79 inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners, terwijl Helmond en Eindhoven hier ver boven zitten met respectievelijk 129 en 202 inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners.

Op het sociale vlak is de homogeniteit van de Metropoolregio Eindhoven relatief hoog, met een variatiecoëfficiënt van 19%. Het valt hier wederom op dat Helmond en Eindhoven betrekkelijk hogere waarden hebben dan de overige gemeenten, met achtereenvolgens 98 en 90 inwoners die een WW-, AO- of bijstandsuitkering ontvangen per 1000 inwoners. Binnen het gebied van het van het samenwerkingsverband is op politiek gebied het CDA de grootste partij wat betreft het totale aantal uitgebrachte stemmen. Dit maakt dat voor de dimensie politiek een homogeniteitsscore van 44% tot stand komt. Opmerkelijk is dat in de gemeenten Bergeijk en Gemert-Brakel respectievelijk 420 en 423 stemmen op het CDA zijn uitgebracht per 1000 stemmen. Deze aantallen liggen ver boven die van andere gemeenten, waar het aantal CDA stemmen per 1000 stemmen ongeveer tussen 100 en 250 ligt.

Metropoolregio Eindhoven	Homogeniteitsscore per dimensie (variatioecoëfficiënt)
Inwonertal	126%
Economie	8%
Demografie	82%
Sociaal	19%
Politiek	44%

TABEL 3. HOMOGENITEITSSCORE PER DIMENSIE METROPOOLREGIO EINDHOVEN

Nu bekend is wat de homogeniteitsscores zijn van alle afzonderlijke dimensies van homogeniteit voor de Metropoolregio Eindhoven, zoals weergegeven in tabel 3, kan worden bepaald wat de totale homogeniteitsscore is. Dit wordt gedaan door het gemiddelde te nemen van de homogeniteitsscores van de vijf dimensies. In dit geval komt de totale homogeniteitsscore uit op 56%. Dit houdt in dat de standaarddeviatie van alle waarden gezamenlijk 56% is van het gemiddelde van alle waarden. Wanneer dit wordt vertaald naar homogeniteit kan worden gesteld dat de mate van homogeniteit gematigd is. De bestuurlijke effectiviteit, welke gemeten is aan de hand van de economische groei van het COROP-gebied Zuidoost-Noord-Brabant, bedraagt 2,6%.

	Homogeniteitsscore totaal (gemiddelde variatioecoëfficiënten alle dimensies)	Bestuurlijke effectiviteit (economische groei)
Metropoolregio Eindhoven	56%	2,6%

TABEL 4. TOTALE HOMOGENITEITSSCORE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT METROPOOLREGIO EINDHOVEN

Regio Arnhem Nijmegen

Algemeen

Het intergemeentelijke samenwerkingsverband Regio Arnhem Nijmegen was gelegen in de provincie Gelderland en bestond uit 19 gemeenten. Tegenwoordig bestaat het samenwerkingsverband uit 18

gemeenten vanwege een gemeentelijke herindeling, en is de naam gewijzigd naar Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen. In 2018, het jaar waarvan alle data zijn verzameld voor dit onderzoek, bestond het samenwerkingsverband nog als de Regio Arnhem Nijmegen. De Regio Arnhem Nijmegen was net als alle overige geselecteerde samenwerkingsverbanden een Wgr-plusregio en koos ervoor om de samenwerking in 2015 voort te zetten. Dit werd gedaan op basis van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen (2021) in de vorm van een gemeenschappelijk orgaan (Regio Arnhem Nijmegen, 2016). In het document ter oprichting van de samenwerking wordt benoemd dat er waarde wordt gehecht aan samenwerking op onder andere het gebied van economie (Regio Arnhem Nijmegen, 2016). Daarnaast wordt in dit oprichtingsdocument van Arnhem Nijmegen gesproken over het feit dat één van de taken van het gemeenschappelijk orgaan is om op afstemming gericht beleid te voeren van duurzame ruimtelijk-economische ontwikkeling (2016). De zogenaamde 'groeisectoren' van de regio zijn Health, Energy en Food, alsook alles wat daartussen valt (Regio Arnhem Nijmegen, 2016). De COROP-regio welke gekoppeld is aan dit samenwerkingsverband is Arnhem/Nijmegen. De indeling komt in grote mate overeen met het samenwerkingsverband Regio Arnhem Nijmegen. Het enige te vinden verschil is dat de gemeenten Montferland en Mook en Middelaar geen deel uitmaken van de COROP-regio Arnhem/Nijmegen.

Homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit

Op het gebied van inwonertal zijn er een aantal gemeenten die direct opvallen gezien het betrekkelijk hoge of juist lage aantal inwoners. Waar grofweg de meeste gemeenten een inwoneraantal hebben tussen de 10.000 en 45.000, liggen Arnhem en Nijmegen hier ver boven met achtereenvolgens ongeveer 157.000 en 176.000 inwoners. Uitschieters naar beneden zijn de gemeenten Mook en Middelaar en Rozendaal met respectievelijk 7.768 en 1.575 inwoners. De variatiecoëfficiënt voor de dimensie van inwonertal komt uit op 106% wat inhoudt dat de mate van homogeniteit zeer laag is. Gezien de grote variëteit tussen de gemeenten komt dit niet als een verrassing. Op de dimensie van economie daarentegen is er sprake van een zeer hoge mate van homogeniteit. De homogeniteitsscore voor deze dimensie, welke gebaseerd is op het gemiddeld inkomen in euro's per inwoner, bedraagt 14%. Bijna alle gemeenten hebben hier een gemiddeld inkomen per inwoner in euro's tussen de 24.000 en 30.000. Enkel de gemeente Rozendaal komt hier ver bovenuit met een gemiddeld inkomen van 40.500 per inwoner. Op het gebied van demografie liggen alle waarden niet kort bij elkaar. Waar het gros van de gemeenten ongeveer 35 tot 70 inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond heeft per 1000 inwoners, zijn er in de gemeenten Arnhem, Doesburg en Nijmegen achtereenvolgens 201, 103 en 139 inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners. De homogeniteitsscore voor de demografie dimensie komt daarmee op 62%, wat betekent dat de homogeniteit gematigd tot laag is op dit vlak. Op de sociale dimensie

zijn het wederom Arnhem, Doesburg en Nijmegen welke waarden hebben die ver boven de overige gemeenten liggen. Hier zijn er respectievelijk 124, 101 en 101 inwoners welke een WW-, AO-, of bijstandsuitkering uitkering ontvangen per 1000 inwoners. In de overige gemeenten ligt deze waarde ongeveer tussen de 60 en 85, met een uitschieter naar beneden van de gemeente Rozendaal met 38 uitkeringsontvangers per 1000 inwoners. Dit komt echter niet als een verassing wanneer rekening wordt gehouden met het uitzonderlijk hoge gemiddelde inkomen per inwoner in deze gemeente. De homogeniteitsscore voor de sociale dimensie van homogeniteit is vastgesteld op 24%. Hiermee is de homogeniteit op dit vlak hoog. Op politiek vlak is er relatief veel verdeeldheid binnen de gemeenten van het samenwerkingsverband Regio Arnhem Nijmegen. Waar GroenLinks de grootste partij is binnen het samenwerkingsverband als geheel, geldt dit niet voor elke gemeente binnen het werkgebied. Zo is er in de gemeenten Druten, Montferland, Rozendaal en Wijchen geen enkele stem uitgebracht op GroenLinks. Voor de overige gemeenten varieert het aantal uitgebrachte stemmen op GroenLinks per 1000 stemmen van 124 tot 248. Voor de gemeente Zevenaar zijn geen stemgegevens beschikbaar. De homogeniteitsscore voor de politieke dimensie komt uit op 64%. Dit houdt in dat de homogeniteit voor deze dimensie gematigd tot laag is. Tabel 5 geeft een overzicht van alle homogeniteitsscores per dimensie zoals hierboven beschreven.

Regio Arnhem Nijmegen	Homogeniteitsscore per dimensie (variatiecoëfficiënt)
Inwonertal	106%
Economie	14%
Demografie	62%
Sociaal	24%
Politiek	64%

TABEL 5. HOMOGENEITSSCORE PER DIMENSIE REGIO ARNHEM NIJMEGEN

Op basis van de homogeniteitsscores per dimensie kan worden vastgesteld wat de totale homogeniteitsscore is van het samenwerkingsverband Regio Arnhem Nijmegen. Wanneer het gemiddelde wordt genomen van de vijf verschillende dimensies komt hieruit een waarde van 54%. Dit houdt in dat de mate totale mate van homogeniteit van het samenwerkingsverband gematigd is. Gezien de extreem hoge waarde van 106% bij de inwonertal dimensie wordt het gemiddelde sterk omhooggehaald. De bestuurlijke effectiviteit van Regio Arnhem Nijmegen is gebaseerd op de economische groei van het jaar 2018 van de COROP-regio Arnhem/Nijmegen en bedraagt 2,2%.

	Homogeniteitsscore totaal (gemiddelde variatiecoëfficiënten alle dimensies)	Bestuurlijke effectiviteit (economische groei)
Regio Arnhem Nijmegen	54%	2,2%

TABEL 6. TOTALE HOMOGENEITSSCORE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT REGIO ARNHEM NIJMEGEN

Regio Twente

Algemeen

Het samenwerkingsverband Regio Twente is gelegen in de Provincie Overijssel en telt 14 gemeenten. Evenals bij de andere cases heeft de Regio Twente besloten als vrijwillig intergemeentelijk samenwerkingsverband haar werkzaamheden voort te zetten na de opheffing van de verplichte Wgr-plusregio's. De Regio Twente is in 2015 opgericht in het kader van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen in de vorm van een openbaar lichaam (Regio Twente, 2015). Wat betreft de activiteiten van het samenwerkingsverband op economisch vlak, wordt in het oprichtingsdocument van de Regio Twente (2015) gesteld dat de Twentse belangen op onder andere het vlak van sociaaleconomische structuurversterking behartigd dienen te worden. Zo zijn haar bevoegdheden op het sociaaleconomische pakket het beheren van regionale investerings- en stimuleringsfondsen, het opzetten en uitvoeren van projecten alsook het aanvragen van subsidies voor projecten (Regio Twente, 2015). In de Regionale Samenwerkingsagenda 2017-2020 (Regio Twente, 2017) wordt wederom de sociaaleconomische structuurversterking aangehaald als speerpunt. Er wordt gesteld dat de versterking hiervan voor Twente van groot belang is om een economisch sterke, gezonde en welvarende regio blijven. De innovatieve maakindustrie wordt in Twente gezien als een echte banenmotor, waarbij deze High Tech Systemen en Materialen sector ook werkt als aanjager voor andere sectoren (Regio Twente, 2017). De COROP-regio behorend tot de Regio Twente is de gelijknamige COROP-regio Twente. De gemeenten van het intergemeentelijke samenwerkingsverband Regio Twente en COROP-regio Twente komen volledig met elkaar overeen.

Homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit

Op de dimensie van inwonertal is het merendeel van de Twentse gemeenten vrij gelijkwaardig, met uitzondering van de gemeenten Almelo, Enschede en Hengelo met achtereenvolgens nabij de 72.500, 158.000 en 80.500 inwoners. Deze inwonersaantallen stijgen ver uit boven de overige gemeenten waarvan de inwonersaantallen variëren tussen ongeveer 22.000 en 38.000. De homogeniteitsscore op het gebied van inwonertal komt op 80% en is daarmee laag. Op de economische dimensie daarentegen, bestaat er een zeer hoge mate van homogeniteit binnen de Regio Twente. De homogeniteitsscore bedraagt hier 5%.

Ondanks dat de waarden vrij gelijkwaardig zijn wat betreft het gemiddeld inkomen per inwoner in euro's, is het opmerkelijk dat de gemeenten Almelo, Enschede en Twenterand de enige gemeenten zijn met een gemiddeld inkomen per inwoner dat onder de 22.000 euro ligt.

De homogeniteitsscore op demografisch vlak bedraagt 82%, wat betekent dat de homogeniteit op deze dimensie laag is. Waar in het merendeel van de gemeenten het aantal inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners schommelt tussen de 20 en 60, is dit voor de gemeenten Almelo, Enschede en Hengelo aanzienlijk hoger met respectievelijk 155, 166 en 129. In contrast tot de demografische homogeniteit is de sociale homogeniteit gematigd tot hoog met een score van 30%. Het aantal inwoners met een WW-, AO-, of bijstandsuitkering per 1000 inwoners varieert in het gros van de gemeenten van 50 tot 95. Enkel in de gemeenten Almelo en Enschede ligt deze waarde aanzienlijk hoger, met achtereenvolgens 123 en 120 inwoners met een uitkering per 1000 inwoners. Op politiek gebied is het CDA wat betreft het aantal uitgebrachte stemmen in de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 de grootste partij binnen het werkgebied van de Regio Twente. De homogeniteitsscore voor de politieke dimensie bedraagt 50%, wat inhoudt dat de mate van homogeniteit gematigd is. De gemeente Tubbergen telt 613 stemmen voor het CDA per 1000 uitgebrachte stemmen wat aanzienlijk hoger is dan de overige Twentse gemeenten, waarbij het aantal grofweg varieert van 100 tot 350 stemmen voor het CDA per 1000 uitgebrachte stemmen.

Regio Twente	Homogeniteitsscore per dimensie (variatiecoëfficiënt)
Inwonertal	80%
Economie	5%
Demografie	82%
Sociaal	30%
Politiek	50%

TABEL 7. HOMOGENITEITSSCORE PER DIMENSIE REGIO TWENTE

De afzonderlijke homogeniteitsscores van elke dimensie zijn overzichtelijk weergegeven in tabel 7. Om vast te stellen wat de totale homogeniteitsscore is voor het intergemeentelijke samenwerkingsverband Regio Twente, wordt het gemiddelde genomen van de variatiecoëfficiënten van de vijf homogeniteitsdimensies. Hieruit blijkt dat de totale homogeniteitsscore van de Regio Twente 49% bedraagt. Dit houdt in dat de mate van homogeniteit gematigd is. De bestuurlijke effectiviteit van de Regio Twente bedraagt 2,9%. Dit is vastgesteld op basis van de economische groei van de COROP-regio Twente in het jaar 2018.

	Homogeniteitsscore totaal (gemiddelde variatiecoëfficiënten alle dimensies)	Bestuurlijke effectiviteit (economische groei)
Regio Twente	49%	2,9%

TABEL 8. TOTALE HOMOGENEITSSCORE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT REGIO TWENTE

Samenwerking Midden-Limburg

Algemeen

Het intergemeentelijke samenwerkingsverband Samenwerking Midden-Limburg is gelegen in de provincie Limburg en is een voormalige Wgr-plusregio. Het samenwerkingsverband bestaat uit 7 gemeenten en is daarmee de kleinste van alle samenwerkingsverbanden in dit onderzoek. Reeds in 2014 is een bestuursovereenkomst opgesteld (Samenwerking Midden-Limburg, 2014) tussen de deelnemende gemeenten, al voordat de Wgr-plusregio's officieel werden afgeschaft. Het samenwerkingsverband is niet tot stand gekomen in het kader van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen en heeft een vrijere vorm, welke wordt aangeduid als een 'Netwerkberaad' (Samenwerking Midden-Limburg, 2014). Het doel van de samenwerking wordt in de bestuursovereenkomst beschreven als het organiseren van een netwerkstructuur die voor bundeling en coördinatie zorgt van projecten en trajecten op onder andere het economische vlak (Samenwerking Midden-Limburg, 2014). De 'Agenda voor Midden-Limburg', welke door de deelnemende gemeenten gezamenlijk wordt opgesteld, dient als leidraad wat betreft de te volgen koers van het samenwerkingsverband. In deze Agenda voor Midden-Limburg speelt de economie een centrale rol. Zo wordt er vaak gesproken over het versterken van de economie, en dan met name op gebied van het MKB aangezien dit wordt gezien als 'banenmotor' van de regio (Samenwerking Midden-Limburg, 2015). Ook in de 'Strategische investeringsagenda Midden-Limburg' (2017) wordt hier verder op ingegaan. In de investeringsagenda worden regionale plannen voor economische ontwikkeling gepresenteerd. De sectoren waarin de Samenwerking Midden-Limburg zich als sterk identificeert zijn de maakindustrie, agribusiness, groothandel en logistiek, detailhandel alsook vrijetijdseconomie. De COROP-regio behorende tot het gebied van het samenwerkingsverband is de COROP-regio Midden-Limburg. Deze COROP-regio bestaat uit dezelfde gemeenten als het samenwerkingsverband Midden-Limburg.

Homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit

De homogeniteit in inwonertal van de Samenwerking Midden-Limburg bedraagt 42%. Dit houdt in dat de homogeniteit voor deze dimensie gematigd is. Wanneer wordt gekeken naar de waarden per gemeente valt op dat de gemeenten Roermond en Weert veruit de hoogste inwonertallen hebben met achtereenvolgens ongeveer 58.000 en 50.000 inwoners. De overige gemeenten hebben

inwonersaantallen welke variëren van grofweg 17.000 tot 36.000, wat aanzienlijk lager is dan Roermond en Weert. Voor de economische dimensie bestaat er een homogeniteitsscore van 2%. Daarmee is de homogeniteit voor deze dimensie zeer hoog. In feite zijn de gemeenten hier vrijwel volledig gelijkwaardig wat betreft het gemiddelde inkomen per inwoner in euro's. De gemeente met het laagste gemiddelde inkomen per inwoner is Roermond, met een waarde van 25.300, terwijl Maasgouw het hoogste gemiddelde inkomen per inwoner heeft met een waarden van 26.800. Hieruit blijkt de gemeenten op deze dimensie erg kort bij elkaar liggen en dus in grote mate gelijkwaardig zijn. Op het gebied van demografie is de homogeniteitsscore voor de Samenwerking Midden-Limburg vastgesteld op 75%. Dit is een lage mate van homogeniteit. Het merendeel van de gemeenten heeft op deze dimensie een waarde variërend van 25 tot 38 inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners. Hierover kan gesteld worden dat deze waarden niet ver uit elkaar liggen. Roermond en Weert hebben echter waarden welke vele malen hoger liggen, te weten 142 en 106 inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners. Deze in vergelijking zeer hoge waarden verklaren dan ook waarom de mate van homogeniteit voor deze dimensie laag is. In tegenstelling tot de demografische dimensie is de homogeniteitsscore op de sociale dimensie vastgesteld op 19% en is de mate van homogeniteit hier hoog. Van alle gemeenten heeft enkel de gemeente Weert een veel hogere waarde dan de overige gemeenten, te weten 112 inwoners met een WW-, AO-, of bijstandsuitkering per 1000 inwoners. Voor de overige gemeenten varieert deze waarde van 62 tot 94 inwoners met een uitkering per 1000 inwoners. Op politiek gebied is de homogeniteit gematigd tot hoog. Voor deze dimensie is de homogeniteitsscore vastgesteld op 29%. De grootste partij van het intergemeentelijke samenwerkingsverband wat betreft het totale aantal uitgebrachte stemmen is het CDA. Het aantal uitgebrachte stemmen op het CDA per 1000 uitgebrachte stemmen ligt in vrijwel alle gemeenten tussen de 150 en 270. Enkel de gemeente Nederweert stijgt hier ver bovenuit, met 376 stemmen op het CDA per 1000 uitgebrachte stemmen in de gemeente.

Samenwerking Midden-Limburg	Homogeniteitsscore per dimensie (variatiecoëfficiënt)
Inwonertal	42%
Economie	2%
Demografie	75%
Sociaal	19%
Politiek	29%

TABEL 9. HOMOGENITEITSSCORE PER DIMENSIE SAMENWERKING MIDDEN-LIMBURG

Door het gemiddelde te nemen van de homogeniteitsscores van alle afzonderlijke dimensies van homogeniteit kan worden vastgesteld wat de totale homogeniteitsscore is voor de Samenwerking Midden-Limburg. Deze komt uit op 33%. Op alle dimensies behalve demografie valt te zien dat er een gematigde,

hoge of zeer hoge mate van homogeniteit bestaat, wat erin resulteert dat de totale homogeniteit voor de Samenwerking Midden-Limburg hoog is. De bestuurlijke effectiviteit, welke is vastgesteld aan de hand van de economische groei van de COROP-regio Midden-Limburg in het jaar 2018, bedraagt 3,1%.

	Homogeniteitsscore (gemiddelde variatiecoëfficiënten alle dimensies)	Bestuurlijke effectiviteit (economische groei)
Samenwerking Midden-Limburg	33%	3,1%

TABEL 10. TOTALE HOMOGENITEITSSCORE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT SAMENWERKING MIDDEN-LIMBURG

Utrecht 10

Algemeen

Het samenwerkingsverband Utrecht 10 is gelegen in de Provincie Utrecht en telt tegenwoordig 12 deelnemende gemeenten. In 2018, het jaar waarvan alle data in dit onderzoek is verzameld, waren er nog 10 gemeenten welke deel uitmaakten van het samenwerkingsverband. Utrecht 10 was evenals de andere samenwerkingsverbanden in dit onderzoek een Wgr-plusregio. In 2016 is het samenwerkingsverband opgericht op basis van een 'lichtvoetige samenwerking' (Utrecht 10, 2015). Dit houdt in dat de samenwerking volledig vrijwillig is en niet bij wet vastgelegd. De intergemeentelijke samenwerking is, evenals Samenwerking Midden-Limburg, niet gebaseerd op de Wet Gemeenschappelijke Regelingen. Er is simpelweg een 'bestuursconvenant' (Utrecht 10, 2015) ondertekend door alle partijen waardoor de samenwerking tot stand is gekomen in de vorm van een quasi netwerkorganisatie. Deze vorm van samenwerken maakt de mogelijkheid tot toe- en uittreden makkelijk. In het bestuursconvenant van Utrecht 10 (2015) wordt expliciet uitgelicht dat de samenwerking primair gericht is op onder andere de economie. In de Ruimtelijk Economische Koers van Utrecht 10 (2017) wordt verder ingegaan op het thema economie. Hierin wordt duidelijk dat een succesvolle ruimtelijk-economische ontwikkeling voor de regio als geheel een speerpunt is voor het samenwerkingsverband. De geselecteerde COROP-regio welke in dit onderzoek behoort tot Utrecht 10 is de COROP-regio Utrecht. Behalve de gemeenten van Utrecht 10 behoren er tot deze COROP-regio nog 13 andere gemeenten.

Homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit

De mate van homogeniteit van Utrecht 10 op het gebied van inwonertal is zeer laag. Dit ligt in het feit dat de homogeniteitsscore voor deze dimensie 118% bedraagt. Alle deelnemende gemeenten hebben een totale bevolking van maximaal 65.000 inwoners met uitzondering van de gemeente Utrecht. Het inwoneraantal van de gemeente Utrecht bedraagt bijna 350.000 en is dus vele malen groter dan de overige

gemeenten. Dit verklaart waarom de homogeniteitsscore extreem hoog is en de homogeniteit zeer laag. Op het economische vlak daarentegen is de mate van homogeniteit zeer hoog in Utrecht 10. Het gemiddelde inkomen per inwoner in euro's ligt voor alle gemeenten tussen 26.000 en 32.000 euro. De homogeniteitsscore van de economische dimensie komt daarmee op 7%. De demografie van Utrecht 10 wordt gekenmerkt als gematigd op basis van de homogeniteitsscore van 47%. In ongeveer de helft van de gemeenten is het aantal inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond per 1000 inwoners kleiner dan 100. Voor de gemeenten IJsselstein, Nieuwegein, Utrecht, Vijfheerenlanden en Zeist ligt deze waarde echter boven de 100, waarbij Utrecht een extreem hoge waarde heeft van 230. Hieruit blijkt dat de Utrechtse gemeenten niet in grote mate gelijkwaardig aan elkaar zijn, en de homogeniteit van de demografische dimensie ten gevolge hiervan gematigd is. Op het sociale vlak is er meer gelijkwaardigheid tussen de gemeenten en bestaat er een zeer hoge mate van homogeniteit. Dit uit zich in een homogeniteitsscore van 16%. Het aantal inwoners met een WW-, AO-, of bijstandsuitkering per 1000 inwoners varieert bij alle gemeenten van minimaal 47 tot maximaal tot 83, waarbij het merendeel van de gemeenten een waarde heeft tussen de 50 en 70. Wat betreft politiek in het samenwerkingsverband Utrecht 10 blijkt dat de mate van homogeniteit gematigd is met een homogeniteitsscore van 52%. Op basis van het totale aantal uitgebrachte stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 is GroenLinks de grootste partij van het samenwerkingsverband. Bunnik heeft veruit de meeste stemmen op deze partij, met 453 stemmen per 1000 uitgebrachte stemmen in de gemeente. Bij het merendeel van de overige gemeenten ligt dit aantal tussen de 100 en 200 stemmen per 1000 uitgebrachte stemmen.

Utrecht 10	Homogeniteitsscore per dimensie (variatiecoëfficiënt)
Inwonertal	118%
Economie	7%
Demografie	47%
Sociaal	16%
Politiek	52%

TABEL 11. HOMOGENEITSSCORE PER DIMENSIE UTRECHT 10

Wanneer het gemiddelde van de homogeniteitsscores van alle afzonderlijke dimensies van homogeniteit wordt genomen, komt naar voren dat de totale homogeniteitscore 48% bedraagt voor Utrecht 10. Dit houdt in dat de mate van homogeniteit van het samenwerkingsverband gematigd is. Dit is lijn met de homogeniteit van de afzonderlijke dimensies, waarbij de homogeniteit in inwonertal zeer laag is, de homogeniteit wat betreft economie en het sociale vlak zeer hoog is, en de homogeniteit op gebied van demografie en politiek gematigd is. De bestuurlijke effectiviteit bedraagt 3,2% en is vastgesteld op basis van de economische groei van de COROP-regio Utrecht over het jaar 2018.

	Homogeniteitsscore (gemiddelde variatiecoëfficiënten alle dimensies)	Bestuurlijke effectiviteit (economische groei)
Utrecht 10	48%	3,2%

TABEL 12. TOTALE HOMOGENEITSSCORE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT UTRECHT 10

Vergelijkende resultaten

In dit deel worden de mate van homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit van de vijf intergemeentelijke samenwerkingsverbanden met elkaar vergeleken. In eerste instantie wordt dit gedaan voor de algehele homogeniteit in relatie tot de bestuurlijke effectiviteit. Vervolgens worden ook alle afzonderlijke dimensies van homogeniteit vergeleken met de bijbehorende bestuurlijke effectiviteit. Zo kan in kaart worden gebracht of er op basis van de resultaten in dit onderzoek een relatie bestaat tussen de mate van homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Voor de totale homogeniteit alsook de afzonderlijke dimensies van homogeniteit zijn tabellen opgesteld om overzichtelijk naar voren te brengen wat de homogeniteitsscores zijn. Ook de bestuurlijke effectiviteit in de vorm van de economische groei van elk intergemeentelijk samenwerkingsverband is hierin meegenomen. In de tabellen zijn de samenwerkingsverbanden op basis van de homogeniteitsscores ingedeeld van laag naar hoog. Op basis van de theorie wordt verwacht dat wanneer de homogeniteitsscore toeneemt, wat inhoudt dat de mate van homogeniteit afneemt, de mate van bestuurlijke effectiviteit en daarmee de economische groei ook zal afnemen. Belangrijk in dit deel is de manier waarop de vergelijkende resultaten worden geïnterpreteerd. Daarom wordt getracht de vergelijkende resultaten vanuit verschillende invalshoeken te analyseren, waarbij duidelijke toelichtingen niet mogen ontbreken.

Totale homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit

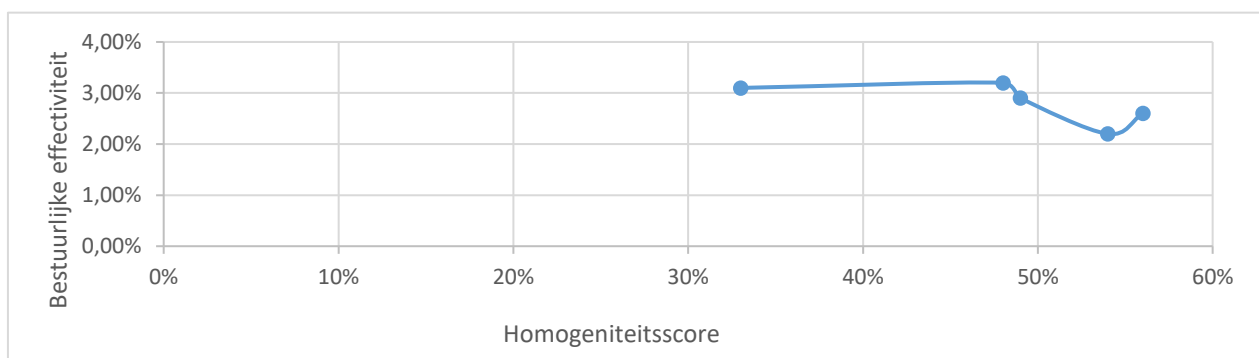
De resultaten van de totale homogeniteit alsook de bestuurlijke effectiviteit zoals beschreven in de analyse zijn voor alle samenwerkingsverbanden weergegeven in tabel 13 en figuur 1. Gezien kan worden dat bij een aantal samenwerkingsverbanden zoals in de gegeven volgorde de bestuurlijke effectiviteit afneemt naarmate de homogeniteit afneemt. Het afnemen van de mate van homogeniteit uit zich in de telkens hoger wordende homogeniteitsscores. De twee uitzonderingen op deze trend zijn de samenwerkingsverbanden Utrecht 10 en Metropoolregio Eindhoven. Utrecht 10 is minder homogeen dan de Samenwerking Midden-Limburg, maar heeft wel een bestuurlijke effectiviteit welke 0,1% hoger ligt. Dit is echter niet dusdanig veel hoger dan de bestuurlijke effectiviteit van Samenwerking Midden-Limburg, wat inhoudt dat dit geen grote uitschieter is. Verder is het opmerkelijk dat de Metropoolregio Eindhoven een homogeniteitsscore van 56% heeft en daarmee het minst homogene samenwerkingsverband is.

Echter is de bestuurlijke effectiviteit van 2,6% wel 0,4% hoger dan die van Arnhem Nijmegen welke 2,2% bedraagt. Op dit punt blijven de verwachte effecten dus uit. Verder kan worden waargenomen dat Utrecht 10, Regio Twente en Regio Arnhem Nijmegen achtereenvolgens telkens beschikken over een lagere homogeniteit in combinatie met een lagere bestuurlijke effectiviteit. Dit is een trend zoals verwacht in de theorie.

Wanneer Utrecht 10 wat betreft bestuurlijke effectiviteit wordt gelijkgesteld aan de Samenwerking Midden-Limburg, en er daarnaast vanuit wordt gegaan dat Metropoolregio Eindhoven een uitzondering omhoog is op gebied van bestuurlijke effectiviteit, zou gesteld kunnen worden dat naarmate de homogeniteit toeneemt, de bestuurlijke effectiviteit afneemt. Ook geldt dit in de gegeven volgorde voor achtereenvolgens Utrecht 10, Regio Twente en Regio Arnhem Nijmegen. Dit is echter niet zeer overtuigend. Dit gezien het feit dat Utrecht 10 een aanzienlijk lagere mate van homogeniteit heeft dan de Samenwerking Midden-Limburg. Daarom kan op het gebied van totale homogeniteit in relatie tot de bestuurlijke effectiviteit gesteld worden dat de resultaten enkel ten dele overeenkomen met de verwachtingen.

Samenwerkingsverband	Homogeniteitscore	Bestuurlijke effectiviteit
Samenwerking Midden-Limburg	33%	3,1%
Utrecht 10	48%	3,2%
Regio Twente	49%	2,9%
Regio Arnhem Nijmegen	54%	2,2%
Metropoolregio Eindhoven	56%	2,6%

TABEL 13. TOTALE HOMOGENITEIT EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

FIGUUR 1. TOTALE HOMOGENITEIT EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

Homogeniteit per dimensie en bestuurlijke effectiviteit

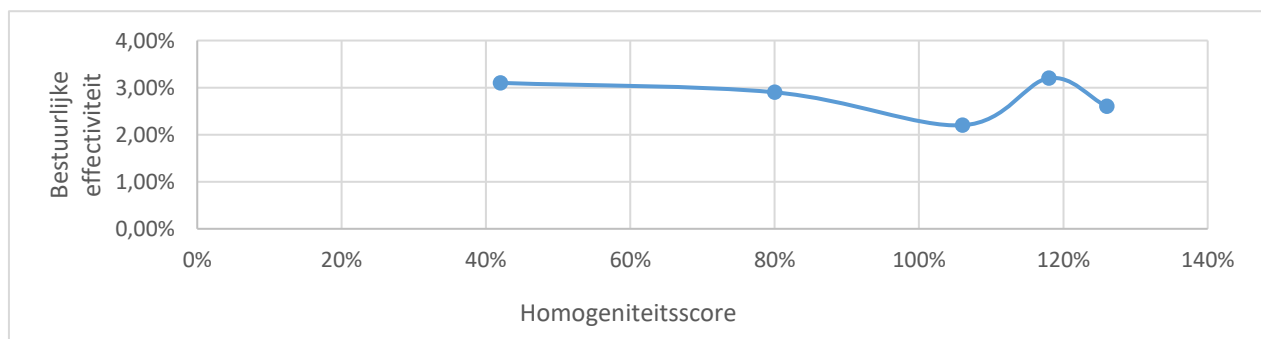
Naast het feit dat de vergelijking van de totale homogeniteit en de bestuurlijke effectiviteit een prominente rol vervult in deze studie, is het ook van belang om de resultaten van de afzonderlijke

dimensies van homogeniteit te analyseren. Dit vanwege de mogelijkheid dat bepaalde soorten homogeniteit van grotere invloed zijn op de bestuurlijke effectiviteit dan andere.

In tabel 14 en figuur 2 zijn de resultaten van de homogeniteit in inwonertal weergegeven in combinatie met de bijbehorende bestuurlijke effectiviteit voor elk samenwerkingsverband. Wat direct opvalt is de trend waarin achtereenvolgens bij de Samenwerking Midden-Limburg, Regio Twente en Regio Arnhem Nijmegen de mate van homogeniteit gezamenlijk afneemt met de bestuurlijke effectiviteit. Deze trend wordt vervolgens doorbroken door Utrecht 10 en Metropoolregio Eindhoven met achtereenvolgens een homogeniteitsscore van 118% en 126%, waarbij de bestuurlijke effectiviteit 3,2% en 2,6% bedraagt. Noemenswaardig hierbij is dat de homogeniteitsscores van deze twee samenwerkingsverbanden extreem hoog zijn, en de homogeniteit daarmee dus zeer laag. Ondanks deze zeer lage mate van homogeniteit is de bestuurlijke effectiviteit van Utrecht 10 op het vlak van inwonertal alsnog de hoogste van alle samenwerkingsverbanden. Wanneer de resultaten van alle samenwerkingsverbanden worden geanalyseerd, kan worden gesteld dat een hogere mate van homogeniteit in inwonertal niet per definitie zorgt voor een hogere mate van bestuurlijke effectiviteit. Wanneer Utrecht 10 en Metropoolregio buiten beschouwing worden gelaten is dit wel mogelijk.

Samenwerkingsverband	Homogeniteit inwonertal	Bestuurlijke effectiviteit
Samenwerking Midden-Limburg	42%	3,1%
Regio Twente	80%	2,9%
Regio Arnhem Nijmegen	106%	2,2%
Utrecht 10	118%	3,2%
Metropoolregio Eindhoven	126%	2,6%

TABEL 14. HOMOGENITEIT INWONERTAL EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

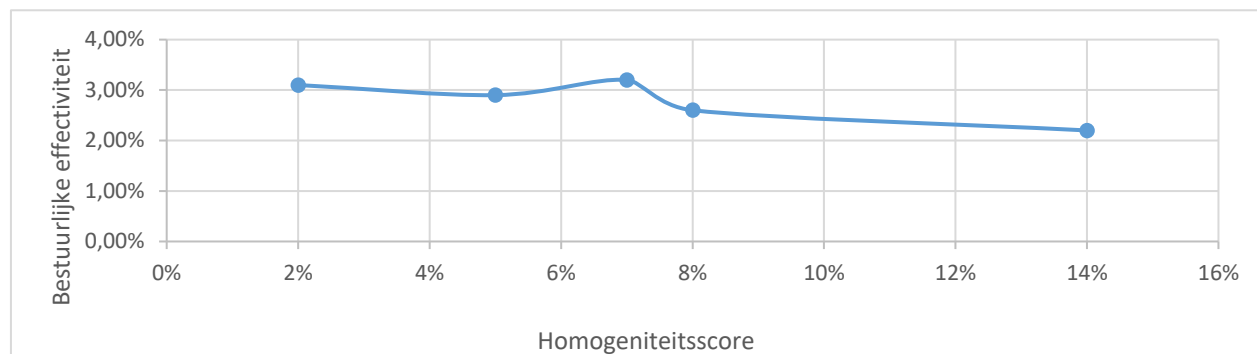
FIGUUR 2. HOMOGENITEIT INWONERTAL EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

De homogeniteit op het gebied van economie laat in tegenstelling tot de vorige homogeniteitssoort consistentere resultaten zien wanneer deze vergeleken wordt met de bestuurlijke effectiviteit. In de resultaten zoals weergegeven in tabel 15 en figuur 3, valt op dat er een trend is waarin de bestuurlijke

effectiviteit geleidelijk afneemt naarmate de homogeniteit lager wordt. De enige uitzondering hierin is Utrecht 10, met een homogeniteitsscore van 7% en een bestuurlijke effectiviteit van 3,2%. Het valt op dat alle samenwerkingsverbanden een zeer hoge mate van homogeniteit hebben, variërend van 2% tot 14%. Wanneer Utrecht 10 buiten beschouwing wordt gelaten, kan met enige overtuiging worden gesteld dat naarmate de homogeniteit op economisch vlak toeneemt, de bestuurlijke effectiviteit dit ook doet.

Samenwerkingsverband	Homogeniteit economie	Bestuurlijke effectiviteit
Samenwerking Midden-Limburg	2%	3,1%
Regio Twente	5%	2,9%
Utrecht 10	7%	3,2%
Metropoolregio Eindhoven	8%	2,6%
Regio Arnhem Nijmegen	14%	2,2%

TABEL 15. HOMOGENITEIT ECONOMIE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

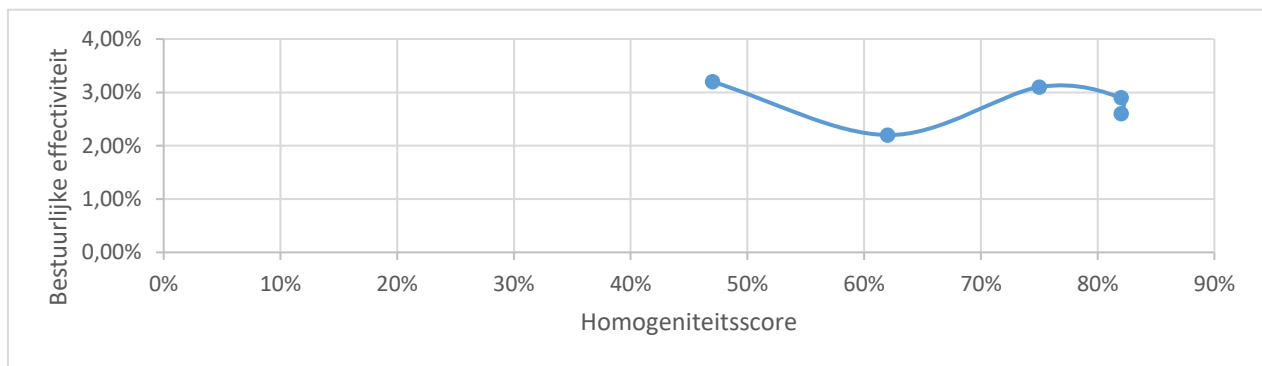
FIGUUR 3. HOMOGENITEIT ECONOMIE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

Op demografisch gebied bestaat er een vergelijkbare trend als op het economische gebied. Bij de resultaten zoals weergegeven in tabel 16 en figuur 4 kan opgemerkt worden dat naarmate de demografische homogeniteit afneemt, de bestuurlijke effectiviteit dit ook doet. Het enige samenwerkingsverband dat deze trend doorbreekt is de Regio Arnhem Nijmegen, met een homogeniteit van 62% en een bestuurlijke effectiviteit van 2,2%. Opmerkelijk hierbij is dat de bestuurlijke effectiviteit van Regio Arnhem Nijmegen de laagste is van alle samenwerkingsverbanden, terwijl de homogeniteit de één na hoogste is. Daarnaast dient ook vermeld te worden dat Regio Twente en Metropoolregio Eindhoven dezelfde homogeniteitsscore hebben van 82%. Wat betreft de bestuurlijke effectiviteit bestaat er tussen deze twee samenwerkingsverbanden wel een klein verschil van 0,3%, wat niet extreem groot is. Wanneer de resultaten globaal worden bekeken kan worden gesteld dat de mate van demografische homogeniteit enigszins van invloed is op de mate van bestuurlijk effectiviteit, waarbij een stijging van de homogeniteit een stijging van de bestuurlijke effectiviteit teweegbrengt. Dit kan echter

alleen op een overtuigende manier gebracht worden wanneer de Regio Arnhem Nijmegen niet in beschouwing wordt genomen. Het feit dat Regio Twente en Metropoolregio beide een homogeniteitscore van 82% hebben maar wel een verschillende bestuurlijke effectiviteit, maakt deze bewering echter wel minder krachtig.

Samenwerkingsverband	Homogeniteit demografie	Bestuurlijke effectiviteit
Utrecht 10	47%	3,2%
Regio Arnhem Nijmegen	62%	2,2%
Samenwerking Midden-Limburg	75%	3,1%
Regio Twente	82%	2,9%
Metropoolregio Eindhoven	82%	2,6%

TABEL 16. HOMOGENITEIT DEMOGRAFIE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

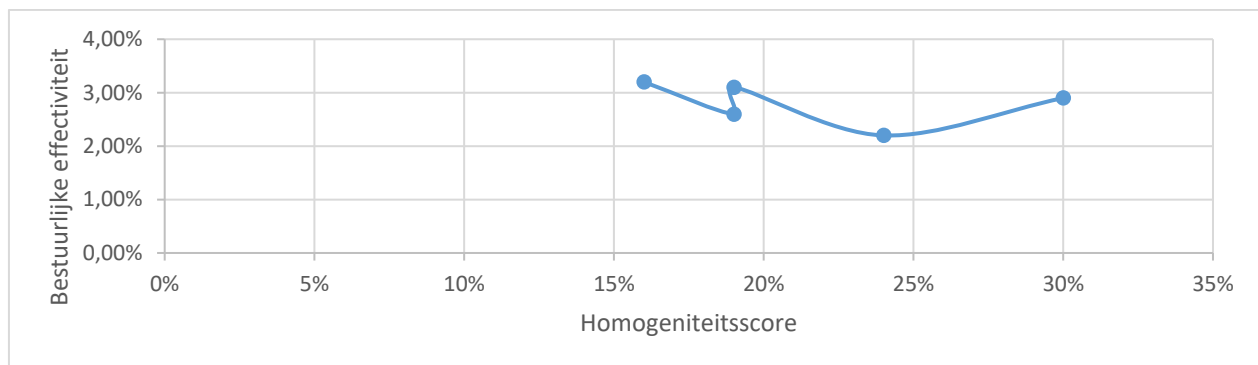
FIGUUR 4. HOMOGENITEIT DEMOGRAFIE EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

De mate van homogeniteit op sociaal vlak in combinatie met de bestuurlijke effectiviteit is voor elk samenwerkingsverband weergegeven in tabel 17 en figuur 5. Wanneer de resultaten in de gegeven volgorde worden vergeleken, kan worden opgemerkt dat naarmate de sociale homogeniteitscore toeneemt, de bestuurlijke effectiviteit niet structureel afneemt. Bij Utrecht 10 is de homogeniteitscore 3,2%, en bij Metropoolregio Eindhoven 2,6%. Dit is nog in de lijn der verwachtingen. Vanaf de Samenwerking Midden-Limburg beginnen de resultaten echter onsamenhangend te worden. Samenwerking Midden-Limburg heeft namelijk een lagere mate van bestuurlijke effectiviteit dan Metropoolregio Eindhoven, ondanks de gelijke mate van homogeniteit. Vervolgens heeft Regio Arnhem Nijmegen weer een lagere mate van homogeniteit in combinatie met ook een lagere bestuurlijke effectiviteit, maar heeft Regio Twente weer een hogere bestuurlijke effectiviteit dan Regio Arnhem Nijmegen, terwijl de homogeniteit aanzienlijk lager is. Uit de resultaten van de sociale homogeniteit in vergelijking tot de bestuurlijke effectiviteit blijkt dat er geen duidelijke structuur of trend aanwezig is.

Daarop baserend kan worden gesteld de mate van homogeniteit op het vlak van demografie geen effect heeft op de mate van bestuurlijke effectiviteit in deze studie.

Samenwerkingsverband	Homogeniteit sociaal	Bestuurlijke effectiviteit
Utrecht 10	16%	3,2%
Metropoolregio Eindhoven	19%	2,6%
Samenwerking Midden-Limburg	19%	3,1%
Regio Arnhem Nijmegen	24%	2,2%
Regio Twente	30%	2,9%

TABEL 17. HOMOGENITEIT SOCIAAL EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

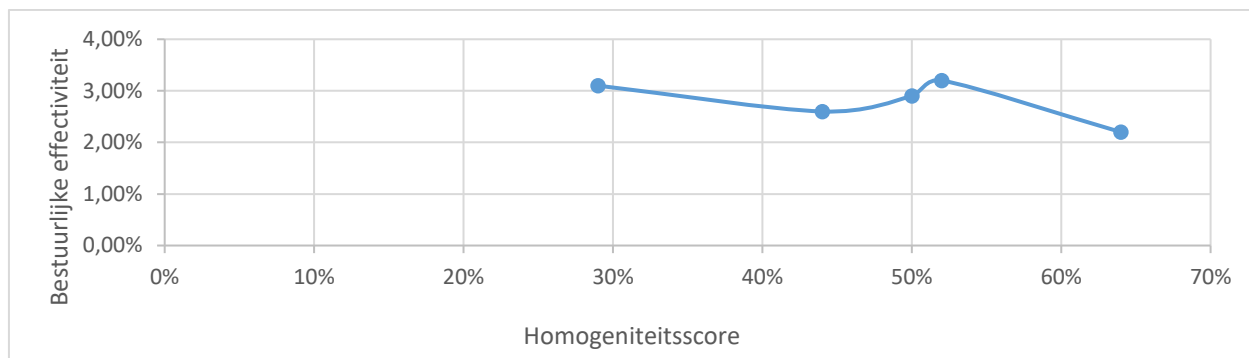

FIGUUR 5. HOMOGENITEIT SOCIAAL EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

Wat betreft de homogeniteit op politiek gebied in vergelijking tot bestuurlijke effectiviteit, is een soortgelijke tendens te zien als bij de homogeniteit op sociaal gebied. Bij de resultaten zoals weergegeven in tabel 18 en figuur 6 valt waar te nemen dat naarmate de homogeniteitsscore stijgt, de bestuurlijke effectiviteit niet structureel daalt. Telkens nadat de dalende trend van bestuurlijke effectiviteit wordt ingezet, stijgt deze weer bij het volgende samenwerkingsverband terwijl de homogeniteitsscore blijft stijgen. Hierdoor kan niet anders dan gesteld worden dat er geen aanwijzingen zijn dat er een relatie bestaat tussen de homogeniteit op politiek gebied en de bestuurlijke effectiviteit.

Samenwerkingsverband	Homogeniteit politiek	Bestuurlijke effectiviteit
Samenwerking Midden-Limburg	29%	3,1%
Metropoolregio Eindhoven	44%	2,6%
Regio Twente	50%	2,9%
Utrecht 10	52%	3,2%
Regio Arnhem Nijmegen	64%	2,2%

TABEL 18. HOMOGENITEIT POLITIEK EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

FIGUUR 6. HOMOGENITEIT POLITIEK EN BESTUURLIJKE EFFECTIVITEIT VAN ALLE SAMENWERKINGSVERBANDEN

Uit de vergelijkende resultaten blijkt dat er voor de homogeniteit als geheel en voor een aantal afzonderlijke dimensies hiervan, geen overtuigende resultaten zijn waaruit blijkt dat er een relatie bestaat met de bestuurlijke effectiviteit van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Zo is er bij de totale homogeniteit in relatie tot bestuurlijke effectiviteit enkel een klein patroon te vinden waarbij voor 3 achtereenvolgende samenwerkingsverbanden een stijging van de homogeniteitsscore zorgt voor een lagere bestuurlijke effectiviteit. Daarna wordt dit patroon verbroken. Ook voor homogeniteit in inwonertal zijn er slecht 3 achtereenvolgende samenwerkingsverbanden waarbij het patroon aanwezig is van een stijgende homogeniteitsscore in combinatie met een dalende bestuurlijke effectiviteit. Bij de homogeniteit op sociaal en politiek vlak is in zijn geheel geen duidelijk patroon te vinden waaruit blijkt dat er een positieve of negatieve relatie bestaat tussen deze soorten van homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit. Telkens wanneer de trend wordt ingezet waarbij de homogeniteitsscore hoger wordt en de bestuurlijke effectiviteit daalt, volgt daarop een case met een hogere homogeniteitsscore en hogere bestuurlijke effectiviteit. Op de gebieden van economische en demografische homogeniteit daarentegen, zijn er betrekkelijk duidelijke aanwijzingen dat er een relatie bestaat met de bestuurlijke effectiviteit. Bij de resultaten van deze twee dimensies in vergelijking tot de bestuurlijke effectiviteit is er sprake van één case welke het verwachte patroon doorbreekt. In vergelijking tot de andere soorten homogeniteit laten economische en demografische homogeniteit de meest overtuigende resultaten zien.

Conclusie en discussie

Deze vergelijkende casestudie heeft zich toegespitst op Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en daarbij de relatie tussen de homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit ervan. De hoofdvraag van deze studie is daarom als volgt geformuleerd: *“Hoe beïnvloedt de homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden de bestuurlijke effectiviteit van deze samenwerkingsverbanden?”*. De samenwerkingsverbanden welke in deze studie zijn onderzocht, houden

zich elk bezig met economische ontwikkeling op regionaal niveau. Middels 5 cases en metingen van kwantitatieve data zijn resultaten vergeleken waarover verscheidene conclusies kunnen worden getrokken. De resultaten geven geen overtuigende aanwijzingen dat er een relatie bestaat tussen de combinatie van verschillende soorten homogeniteit en bestuurlijke effectiviteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Anderzijds laten de resultaten zien dat er aanwijzingen zijn waaruit blijkt dat de afzonderlijke soorten homogeniteit op gebied van economie en demografie van invloed zijn op de bestuurlijke effectiviteit. Dit is, in tegenstelling tot de combinatie van meerdere soorten homogeniteit, in lijn met de verwachtingen en theorie. Hier tegenover staat dat de homogeniteit op sociaal en politiek gebied, alsook op het sociale vlak, geen invloed lijkt te hebben op de bestuurlijke effectiviteit. Samengevat wordt op basis van deze studie geconcludeerd dat de economische en demografische homogeniteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden positieve effecten hebben op de bestuurlijke effectiviteit ervan.

Nu de conclusies gegeven zijn, is er ruimte voor een korte discussie van verschillende aspecten van dit onderzoek. De validiteit van dit onderzoek kan belicht worden aan de hand van inhoudsvaliditeit en externe validiteit. Op gebied van inhoudsvaliditeit kan worden gesteld dat nauwkeurig gemeten is wat gemeten diende te worden. Voor zowel de homogeniteit als bestuurlijke effectiviteit zijn duidelijke conceptualisaties gegeven, waarna passende indicatoren zijn genomen op basis van bestaand onderzoek (Feiock, 2007; Boogers et. al, 2015; Langendijk et. al, 2020) welke de verschillende dimensies zo compleet mogelijk behelzen. Een kanttekening die geplaatst moet worden is het feit dat het samenwerkingsverband Utrecht 10 en de COROP-regio Utrecht niet overeenkomen wat betreft gemeenten. Hierdoor is voor Utrecht 10 de bestuurlijke effectiviteit niet enkel gemeten op basis van Utrecht 10 gemeenten, maar ook van overige gemeenten. Daarom kan het zijn dat er een beeld is gecreëerd van de bestuurlijke effectiviteit van Utrecht 10 welke niet geheel valide is. Er was echter geen andere mogelijkheid dan het zo te meten vanwege een gebrek aan meer gedetailleerde data. Daarnaast dient ook het gebruik van de variatiecoëfficiënt als aanduiding van de mate van homogeniteit kort besproken te worden in het kader van inhoudsvaliditeit. Bij het meten van homogeniteit wordt getracht vast te stellen in welke mate gemeenten van een samenwerkingsverband 'gelijkwaardig' of hetzelfde zijn. Hierom is gekozen om de variatiecoëfficiënt als maat voor homogeniteit te nemen. Dit aangezien het een 'relatieve spreidingsmaat' is, die vaststelt in welke mate alle waarden relatief gezien afwijken van het gemiddelde van alle waarden. Met het gebruik hiervan viel echter op dat er op sommige dimensies van homogeniteit zeer hoge variatiecoëfficiënten waren, terwijl de meeste waarden op het oog relatief kortbij elkaar lagen. Hier was dan vaak sprake van één of twee zeer grote gemeenten welke extreem hogere waarden hadden dan de

overige gemeenten. Deze beïnvloedden de variatiecoëfficiënt dan zo sterk, dat de waarde ervan meermaals boven de 100% kwam wat niet gebruikelijk is. Buiten deze kanttekeningen om bood de variatiecoëfficiënt echter zeer goed de mogelijkheid om de homogeniteit van verschillende dimensies vast te stellen en te vergelijken. Het voordeel van een variatiecoëfficiënt is dan ook dat er verschillende eenheden mee vergeleken kunnen worden, zolang het meetniveau ratio betreft. Op het gebied van externe validiteit kan gesteld worden dat het niet zeker is of dit onderzoek generaliseerbaar is voor alle Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Dit ligt in het feit dat de geselecteerde samenwerkingsverbanden allen voormalige Wgr-plusregio's zijn, terwijl er ook een groot scala aan intergemeentelijke samenwerkingsverbanden bestaat in Nederland welke dit niet zijn, en die qua inwonertal kleiner zijn. Daarnaast is ook het aantal cases in dit onderzoek betrekkelijk laag.

Geleid door de theorie (Feiock, 2007; Langendijk et. al, 2020) werd verwacht dat naarmate de homogeniteit zou toenemen voor elk samenwerkingsverband, dit ook zou gelden voor de bestuurlijke effectiviteit ervan. Dit bleek echter niet volledig het geval. Er is naar voren gekomen dat op basis van de resultaten van deze studie, enkel homogeniteit op economisch en demografisch gebied de bestuurlijke effectiviteit beïnvloedt. Daarbij kan niet gesteld worden dat dit een definitieve causaliteit betreft, maar alleen dat er een relatie bestaat. Dit ligt in het feit dat dit een cross-sectionele studie is, wat inhoudt dat er geen harde conclusies gemaakt kunnen worden wat betreft causaliteit. Daarnaast zou het ook kunnen dat er nog andere factoren van invloed zijn op de bestuurlijke effectiviteit.

In het kader van vervolgonderzoek zou het zeer interessant zijn om dit onderzoek te herhalen met een groter aantal Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Dit zou mogelijk maken om statistische analyses uit te voeren waaruit significante resultaten naar voren komen. Wanneer net als in deze studie enkel objectieve, kwantitatieve data worden gebruikt, kan duidelijk in kaart worden gebracht in hoeverre verschillende soorten homogeniteit van invloed zijn op de bestuurlijke effectiviteit van Nederlandse intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Dit zou voor het onderzoek op dit gebied een grote stap voorwaarts zijn gezien het feit dat de literatuur hiervan tot op heden betrekkelijk beperkt is.

Literatuur

Boogers, M., Klok, P. J., Denters, S. A. H., Sanders, M., & Linnenbank, M. (2016). *Effecten van regionaal bestuur voor gemeenten: bestuursstructuur, samenwerkingsrelaties, democratische kwaliteit en bestuurlijke effectiviteit*. Universiteit Twente.

- Boogers, M., Denters, S. A. H., & Sanders, M. (2015). *Effecten van regionaal bestuur: quick scan van de effectiviteit en democratische kwaliteit van regionaal bestuur*. Universiteit Twente.
- CBS. (2018). *Kerncijfers wijken en buurten* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2018/30/kerncijfers-wijken-en-buurten-2018>
- CBS. (2019). *COROP-gebieden*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2011/02/regionale-bevolkingspiramide-corop/corop-gebieden>
- CBS Statline. (2020a). *Nederland regionaal - Bevolking; migratieachtergrond, generatie, leeftijd, regio, 1 januari* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84910NED/table?ts=1626332288764>
- CBS Statline. (2020b). *Nederland regionaal - Personen met een uitkering; soort uitkering, wijken en buurten* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84417NED/table?ts=1626331668824>
- CBS Statline. (2021a). *Nederland regionaal - Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/03759ned/table?dl=39E0B>
- CBS Statline. (2021b). *Nederland regionaal - Economische groei* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84361NED/table?ts=1626331304223>
- Databank Verkiezingsuitslagen. (z.d.). *Gemeenteraad 21 maart 2018* [Dataset]. Geraadpleegd van <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/GR20180321>
- Feiock, R. C. (2007). Rational Choice and Regional Governance. *Journal of Urban Affairs*, 29(1), 47–63. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2007.00322.x>
- Feiock, R. C. (2008). Metropolitan Governance and Institutional Collective Action. *Urban Affairs Review*, 44(3), 356–377. <https://doi.org/10.1177/1078087408324000>
- Gemeenschappelijk orgaan Regio Arnhem Nijmegen. (2016). *Bundel van regelingen*. Geraadpleegd van <https://www.regioan.nl/media/regelingenbundel.pdf>
- Klok, P. J., Denters, B., Boogers, M., & Sanders, M. (2018). Intermunicipal Cooperation in the Netherlands: The Costs and the Effectiveness of Polycentric Regional Governance. *Public Administration Review*, 78(4), 527–536. <https://doi.org/10.1111/puar.12931>
- Legendijk, A., Velde, M. V. D., & Kuijpers, M. (2020). Looking for causes of effects in cases: Evaluating intermunicipal collaboration in The Netherlands applying QCA. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie*, 64(3), 149–164. <https://doi.org/10.1515/zfw-2019-0020>

Levelt, M., Metze, T., Salet, W., & Lupi, T. (2012). De regio op zoek naar geloofwaardigheid. In Conflict in samenwerking: de geloofwaardigheid van regionale verstedelijking (pp. 11–18). Den Haag: NICIS

Metropoolregio Eindhoven. (2015). *Regionale Agenda 2015–2018*. Geraadpleegd van <https://static.metropoolregioeindhoven.nl/downloads/Officiële-publicaties/Regionale-Agenda-2015-2018.pdf?mtime=20200625115953&focal=none>

Metropoolregio Eindhoven. (2017). *GEMEENSCHAPPELIJKE REGELING METROPOOLREGIO EINDHOVEN (wijziging november 2017)*. Geraadpleegd van <https://static.metropoolregioeindhoven.nl/assets/20200729-Gem-regeling-MRE.pdf?mtime=20200729113614&focal=none>

Ministerie van Algemene Zaken. (2018). Intergemeentelijke samenwerking. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gemeenten/intergemeentelijke-samenwerking>

Regio Arnhem Nijmegen. (2019). *Jaarverslag 2018*. Geraadpleegd van <https://www.regioan.nl/media/jaarverslag-vastgesteld-AB-19-juni-2019-ecl.-TEB.pdf>

Regio Twente. (2015). *Regeling Regio Twente*. Geraadpleegd van <https://gemeenteraad.dinkelland.nl/documenten/Moties/RIS-4505-1-Samenwerken-doen-weg-zelf-Regeling-Regio-Twente-1.pdf>

Regio Twente. (2017). *Regionale samenwerkingsagenda 2017–2020*. Geraadpleegd van https://www.regiotwente.nl/images/website/over_regio_twente/twentse_samenwerking/Regionale_samenwerkingsagenda_2017_-_2020.pdf

Samenwerking Midden-Limburg. (2014). *Bestuursvereenkomst Samenwerking Midden-Limburg*. Geraadpleegd van <https://openarchivaris.nl/blob/1c/49/b1e1ef805fd75702644c91a8e17b.pdf>

Samenwerking Midden-Limburg. (2015). *Agenda voor Midden-Limburg*. Geraadpleegd van <https://gemeenteraad.weert.nl/Vergaderingen/Gemeenteraad/2016/20-april/19:31/Agenda-voor-Midden-Limburg/11-Agenda-voor-Midden-Limburg.pdf>

Samenwerking Midden-Limburg. (2017). *Strategische investeringsagenda Midden-Limburg*. Geraadpleegd van <https://openarchivaris.nl/blob/e3/94/36358b1a353fd2817b36beee1dd8.pdf>

Utrecht 10. (2015). *Bestuursconvenant samenwerking U10-gemeenten*. Geraadpleegd van https://www.utrecht10.nl/media/filer_public/10/26/1026fdc9-082b-4604-816a-c677265c57de/u10-convenant-getekend.pdf

Utrecht 10. (2017). *Ontmoetingsplaats voor Healthy Urban Living - Ruimtelijk economische koers U10*. Geraadpleegd van <https://www.utrecht10.nl/filer/canonical/1528211804/1030/>

Wet gemeenschappelijke regelingen. (2021). Geraadpleegd op 5 juli 2021, van
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0003740/2021-07-01>

Bijlagen

Bijlage 1 - Overzicht COROP-regio's en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden

Gemeenten COROP-regio Midden-Limburg	Gemeenten Samenwerking Midden Limburg
Echt-Susteren	Echt-Susteren
Leudal	Leudal
Maasgouw	Maasgouw
Nederweert	Nederweert
Roerdalen	Roerdalen
Roermond	Roermond
Weert	Weert

Gemeenten COROP-regio Utrecht	Gemeenten Utrecht 10
<i>Amersfoort</i>	Bunnik
<i>Baarn</i>	De Bilt
De Bilt	Houten
Bunnik	IJsselstein
<i>Bunschoten</i>	Nieuwegein
<i>Eemnes</i>	Stichtse Vecht
Houten	Utrecht
IJsselstein	Utrechtse Heuvelrug
<i>Leusden</i>	Vijfheerenlanden
<i>Lopik</i>	Wijk bij Duurstede
<i>Montfoort</i>	Woerden
Nieuwegein	Zeist
<i>Oudewater</i>	
<i>Renswoude</i>	
<i>Rhenen</i>	
<i>De Ronde Venen</i>	
<i>Soest</i>	
Stichtse Vecht	
Utrecht	
Utrechtse Heuvelrug	
<i>Veenendaal</i>	
Vijfheerenlanden	
Wijk bij Duurstede	
Woerden	
<i>Woudenberg</i>	
Zeist	

Gemeenten COROP-regio Twente	Gemeenten Regio Twente
Almelo	Almelo
Borne	Borne
Dinkelland	Dinkelland
Enschede	Enschede
Haaksbergen	Haaksbergen
Hellendoorn	Hellendoorn
Hengelo	Hengelo
Hof van Twente	Hof van Twente
Losser	Losser
Oldenzaal	Oldenzaal
Rijssen-Holten	Rijssen-Holten
Tubbergen	Tubbergen
Twenterand	Twenterand
Wierden	Wierden

Gemeenten COROP-regio Zuidoost-Noord-Brabant	Gemeenten Metropoolregio Eindhoven
Asten	Asten
Bergeijk	Bergeijk
Best	Best
Bladel	Bladel
Cranendonck	Cranendonck
Deurne	Deurne
Eersel	Eersel
Eindhoven	Eindhoven
Geldrop-Mierlo	Geldrop-Mierlo
Gemert-Brakel	Gemert-Brakel
Heeze-Leende	Heeze-Leende
Helmond	Helmond
Laarbeek	Laarbeek
Nuenen	Nuenen
<i>Gerwen en Nederwetten</i>	Oirschot
Oirschot	Reusel-De Mierden
Reusel-De Mierden	Someren
Someren	Son en Breugel
Son en Breugel	Valkenswaard
Valkenswaard	Veldhoven
Veldhoven	Waalre
Waalre	

Gemeenten COROP-regio Arnhem/Nijmegen	Gemeenten Regio Arnhem Nijmegen
Arnhem	Arnhem
Berg en Dal	Berg en Dal
Beuningen	Beuningen
Doesburg	Doesburg
Druten	Druten
Duiven	Duiven
Heumen	Heumen
Lingewaard	Lingewaard
Nijmegen	<i>Montferland</i>
Overbetuwe	<i>Mook en Middelaar</i>
Renkum	Nijmegen
Rheden	Overbetuwe
Rozendaal	Renkum
Westervoort	Rheden
Wijchen	Rozendaal
Zevenaar	Westervoort
	Wijchen
	Zevenaar

* Cursief geschreven gemeenten komen niet voor in beide indelingen, enkel in COROP-regio of intergemeentelijk samenwerkingsverband.